

šProhla-uji, že jsem diplomovou práci na téma K programu Československé sociálně demokratické strany lidnické ve druhé polovině 20. let dvacátého století vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Hustíanech dne 22. února 2012

Obsah

Úvodí	4
1. Československá sociálně demokratická strana dělnická ve druhé polovině 20. let dvacátého století	7
2. Tvorba politického programu Československé sociálně demokratické strany dělnické	15
3. Volební program Československé sociálně demokratické strany dělnické pro předčasné parlamentní volby 15. listopadu 1925	22
3.1 Sociální politika	22
3.2 Zahraniční politika	23
3.3 Politika obrany	26
3.4 Hospodářská politika	27
3.5 Politika v oblasti správy	28
3.6 Zemědělská politika	28
3.7 Politika v oblasti kultury a umění	30
4. Program Československé sociálně demokratické strany dělnické z XV. řádného sjezdu strany v Praze 15. až 18. dubna 1927	32
4.1 Hospodářská a daňová politika	32
4.2 Sociální politika	33
4.3 Politika v oblasti ústavní	35
4.4 Politika umění a kultury	38
4.5 Politika obrany	40
4.6 Zahraniční politika	41
4.7 Politika v oblasti samosprávy	42
4.8 Zemědělská politika	43
5. Závěr	46
Seznam použité literatury	50
Shrnutí	52
Resumé	53

Úvod

Tato diplomová práce se zabývá programem československé sociálně demokratické strany lidnické v druhé polovině 20. let dvacátého století. Její obsah vykrystalizoval ze sbírání materiálů, kdy původním cílem byly politické programy v době tzv. první republiky jako celek. Cílem bylo zmapovat vývoj programu československé sociální demokracie ve vymezeném časovém období s přihlédnutím k politickému vývoji a zohlednit jeho možný význam vzhledem k dalšímu následujícímu programovému vývoji sociální demokracie.

Práce byla vymezena časovým horizontem druhé poloviny 20. let dvacátého století, tedy původně původním obdobím, ve kterém se snažila sledovat vývoj a vznikání politického programu strany. Časové vymezení bylo takto určeno ze dvou důvodů. Za prvé bylo zohledněno hledisko konání voleb, šlo o zmapování vývoje v rámci jednoho volebního období poslanecké sněmovny. Zákonem stanovené volební období bylo, zkráceno v důsledku vyhlášení předčasných voleb. Časový interval byl tedy ohraničen daty předčasných voleb do poslanecké sněmovny Národního shromáždění z 15. listopadu 1925 a 27. října 1929. V práci byly použity časové přesahy, které byly dlehlité po zasazení do kontextu a naznačení vývoje a nebylo možné vyloučit.

Druhým důvodem takového časového vymezení byly vnitrostranické podmínky. Tento časový úsek byl vybrán podle konání stranických sjezdů, které se podílely na formování a vzniku programu. Počátek vymezeného období byl určen XIV. sjezdem strany konaným v dubnu 1924, kdy se poprvé se začalo o potřebě nového programu hovořit. Konec byl určen konáním XVI. sjezdu strany ze září 1930, na němž byl nový program strany schválen.

Této konkrétní časově vymezené problematice se doposud fládná práce nevěnovala. Některé autor se zaměřilo na 30. léta dvacátého století. Pokud bylo dané období zmíněno pak jen několika letnými poznámkami zvláště v práci Jana Kuklíka, který se problematice československé sociálně demokratické strany lidnické věnuje systematicky.

Při vypracovávání byly jako zdroj použity literatura, periodika, edice pramenů a stenoprotokoly z jednání poslanecké sněmovny Národního shromáždění zpřístupněné na internetovém portálu Poslanecké sněmovny české republiky. Základní oporou, pro problematiku první republiky obecně, byly tři díly knihy české země v éře První republiky

(1918 ó 1938) od Zde ka Kárníka¹ a Antonínem Klimkem psané dva díly Velkých d jin zemí Koruny eské. Z odborné literatury bylo erpáno hlavn v rámci jednotlivých konkrétn zam ených otázek politického programu z tematicky zam ených publikací Zde ka Deyla, Sv tlany Kala–nikovové nebo Milana Otáhala. V otázkách týkajících se eskoslovenské sociáln demokratické strany d lnické byly pouflity publikace Zde ka Kojeckého a Josefa Tome–e. Z t chto zdroj byly erpány základní informace k dané problematice a politickému a stranickému vývoji, jak byl doposud zaznamenán a zmapován.

Jako periodikum jsou citovány pouze Rozhledy, orgán eskoslovenská sociáln demokratické strany d lnické v flup královéhradecké, ale pouflito bylo i Práva lidu, i když citace z n j v práci za azena nebyla. Periodika byla pouflita pro dokreslení situace ve stran a jejího prezentování politického programu. Zárove jich bylo pouflito jako pramene, protože v nich byl publikován volební program strany. Proto bylo nutné tento zdroj hodnotit kriticky s v domím jeho p vodu a ú elu lánk a prohlá–ení, která obsahoval.

Obrovským zdrojem materiálu byly stenopisecké zápisy z jednání poslanecké sn movny. Díky digitalizaci, která je zp ístupnla, se tento pramen stal lehce dostupný, av–ak jeho kvantita byla pro práci tohoto rozsahu p íli–ná. Nicmén pro budoucí zpracovávání tohoto nebo obdobného tématu by m l být základním pramenem, který by m l být vyufíván.

Ve zpracování byla pouflita p edev–ím srovnávací metoda, jejímf p edm tem jsou dva politické programy.

Práce je rozd lena do ty základních kapitol. První kapitola je zam ena na fungování eskoslovenské sociáln demokratické strany d lnické v rámci politického systému eskoslovenské republiky. Jsou zde zd razn ny významné politické události, a to jak nebo zdali se na nich sociální demokraté podíleli.

Druhá kapitola se v nuje samotnému vývoji a vzniku politických programu ve vymezeném asovém období. Práce vychází ze dvou politických program , které byly stranou formulovány. Druhá kapitola se ob ma z nich v nuje vzhledem k jejich vzniku a ú elu, který m li plnit.

T etí kapitola je zam ena na první z politických program , a to volební program pro p ed asné volby 15. listopadu 1925. Kapitola je rozd lena na sedm podkapitol, které se kařd v nují ur ítému okruhu politických témat tak, jak byly ve volebním programu stranou

¹ Citováno v–ak bylo jenom z prvního dílu této trilogie

nazna eny. D lení je v tomto p ípad provedeno um le, protože volební program nelze zam ovat s plnohodnotným politickým programem. Nicmén byl to jediný v dané dob dostupný a stranou oficiáln vydaný materiál, který se k otázce politického sm ování a cíl strany vyjad oval a byl dostupný ve ejnosti.

Poslední kapitola se v nuje návrhu politického programu z dubna 1927, který byl stran pouze p ednesen, ale nebyl projednáván. I tato kapitola je dále roz len na na podkapitoly, které se v nují jednotlivým politikám tak, jak byly rozd leny v samotném návrhu. Návrh vypracovala stranou ur ená komise. I p esto, že návrh nebyl sjezdem strany projednáván, byl vydán v ti-t né podob , aby mohl být roz-i ován a v ur ené dob nebyl jiný materiál, který by lépe nebo p esn ji formuloval teze a cíle eskoslovenské sociáln demokratické strany d lnické.

Poslední ástí je záv r práce. Záv r obsahuje shrnutí v-ech skute ností a p edest ených informací.

Pokud by bylo mořné v této práci dále pokračovat, m la by být je-t více asov omezena a soust ed na na jeden z program , které byly v práci zpracovány. M lo by být hloub ji vyuffito práv stenoprotokol , kde by mohlo být p esn ji vysledováno a konkretizováno jednání sociální demokracie v kontextu jejího programu, ale i p sobení jednotlivých poslanc . Bylo by mořné vysledovat jednotlivé linie vnitrostranického rozd lení rolí.

1 eskoslovenská sociálně demokratická strana lidnická ve druhé polovině 20. let dvacátého století

eskoslovenská sociálně demokratická strana lidnická prodělala na počátku dvacátých let značné obtěsny.² Strana byla rozkolem výrazně oslabena a pila o ne nepodstatnou část svých členů, zvlášt ze stran lidnictva. I přes tuto nepochybně problematickou stranickou situaci se po celou dobu snažila udržet profil strany jednoznačně státotvorné a vystupovala jako jeden z pilů demokracie mladého eskoslovenského státu. Tento postoj se jí podařilo udržet. Strana se i po dobu rozkolu podílela na vládě ústí svých ministrů a tím si stále zajišťovala určitou míru vlivu na utváření podoby státu a mohla prosazovat svou politickou linii. Ústí sociální demokracie ve vládní koalici z ní učinila uznávanou státotvornou a obanskými demokratickými stranami respektovanou politickou sílu.³ Po celou dobu první poloviny dvacátých let se strana snažila o konsolidaci situace a kladné výsledky této snahy potvrdila ufl zpráva k XIV. sjezdu v roce 1924.⁴

Druhá polovina dvacátých let se pro sociální demokracii nesla v duchu znovudobívání ztracených pozic. V roce 1925 před sebou měla strana, jako součást vládní koalice, oficiálně ješt rok a půl společné vlády a práce. Nicméně situace mezi koaliciními partnery ufl byla dále neúnosná a koalice se začala rozpadat, i přes veškeré snahy politických představitelů. Z jednání jednotlivých stran byly stále patrnější snahy o zajištění co nejlepších pozic pro nadcházející volby. Sociální demokraté, i přes snahy vládu udržet, museli myslet také na posílení svých pozic.⁵ Jako vládní strana nesli následky svého politického spojení s pravicovými stranami, a to v kombinaci se stále ješt nestabilizovanou situací po odtržení KS, stavlo stranu do nezávidníhodné situace. *ŠA sociální demokraté stavli na odív*

²Strana trpěla od počátku vzniku republiky značným roztrpením, které spořívalo v boji pravého a levého křídla. Strana, jako pilů demokracie nově vzniklé republiky, nechťla podléhat revolučním směrům, který jí diktovalo její levicově orientované křídlo. V září 1920 tak došlo nejprve ke křžení plánovaného sjezdu strany, komunistické křídlo později obsadilo budovu Lidového domu. Spory vyvrcholily vytvořením samostatného politického subjektu komunistické strany.

³MALÍ, Jiří a kol. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v eských zemích a eskoslovensku 1861 ó 2004*. 1sv. 1. vydání. Brno: Vydavatelství Doplněk, 2005, s. 688

⁴XIV. Sjezd eskoslovenské sociálně demokratické strany lidnické se konal ve dnech 19. ó 21. dubna 1924 v Moravské Ostravě.

⁵Volby do obecních zastupitelstev v roce 1923 straně jasně ukázaly, jak velké byly její ztráty. I přes to, flelo o volby obecní, které měly adu specifík a odrážely spíše regionální problematiku, dominující levicovou stranou se stala KS.

*sebed v ru, p i seznání, fle trend odlivu volí od jejich strany po jistém zakolísání pokračuje, od sklonku léta v kuloárech naléhali na odlofení voleb.*⁶

Bohufel p ed asné volby se nepoda ilo odvrátit. Sn movna byla, na základ rozhodnutí prezidenta republiky zmocn něho k tomu § 31 odst. 1 zákona íslo 121/1920 Sb. z. a n.⁷, rozpu-t na 16. íjna 1925 a volby byly vyhlá-eny na 15. listopadu 1925. Pot ebu rychlého e-ení situace demonstruje i krátká lh ta stanovená pro konání nových voleb. V tomto krátkém asovém intervalu musely strany zformulovat i volební programy. Volby dopadly pro stranu podle o ekávání obrovským propadem. Strana ztratila sv j prostor pro vyjednávání a naopak komunistická strana dokázala mistrn vyúflít svého vlivu.

P i novém sestavování vlády nebyli jednotliví politití v dci zprvu v bec úsp -ní.⁸ Vládu se poda ilo sestavit afl po t ech neúsp -ných pokusech a pov ení Jana erného utvo ením dal-ího ú ednického kabinetu. Nová vláda byla ustavena 9. prosince 1925 a sociálním demokrat m se poda ilo získat t i ministerská k esla a post p edsedy dolní sn movny.⁹ Jako sou ást vládní koalice tak m la strana op t mofnost se podílet na vedení zem a pomocí svých poslanc a ministr prosazovat alespo ur itou ást svého volebního programu a politických cíl . Pro sociální demokraty bylo st flejní p edev-ím získání ministerstva sociální pé e, které vedl zku-ený Lev Winter¹⁰, a které p edev-ím mohlo být vlajkovou lodí politické linie, kterou strana chtěla prosazovat. Zárove byl zisk t í ministerských k esel vyjednávacím úsp chem a odrazem roz-t penosti politického spektra i po nov prob hnuv-ích volbách.

Vládní programové prohlá-ení pronesl staronový premiér Antonín Těhla. Krom obecných cíl , jakými bylo upevn ní autority státu, právního ádu a upevn ní stability m ny, premiér zmínil pot ebu berní reformy, úpravy pom r státních zam stnanc , podporu zahrani ního obchodu, pokračování pozemkové reformy, postát ování drah a posilování armády. Jako vrchol innosti v sociální oblasti zmínil d lnické sociální poji-t ní, které m lo

⁶KLIMEK, Antonín. *Velké d jiny zemí Koruny eské XIII*. 1. Vydání. Praha: Vydavatelství Ladislav Horá ek ó Paseka, 2000, s. 478

⁷Zákon . 121/1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje ústavní listina eskoslovenské republiky s ú inností od 29. února 1920

⁸P i sestavování vlády dostala p ílefitost i sociální demokracie ó t etím pokusem o sestavení vlády byl pov en elný p edstavitel a poslanec sociální demokracie Rudolf Bechyn .

⁹Ministerstvo fleleznic Rudolf Bechyn , Ministerstvo sociální pé e Lev Winter a Ministerstvo pro sjednocení zákon a organizaci správy Ivan Dérer (do 5. ledna 1926 správcem Lev Winter)

¹⁰Lev Winter pozici ministra sociální pé e zastával ufl v první vlád za p edsednictví Karla Kramá e, v obou vládách Vlastimila Tusara 1919 ó 1920. Od 28. b ezna 1925 po odchodu ministra Gustava Habrmana také ve vlád Antonína Těhly.

vstoupit v platnost 1. července 1926 a jeho potěbné doplnění o pojištění osob samostatných, soukromých úředníků a žienců.¹¹ Toto vládní programové prohlášení se tedy zdánlivě neslo v témže stejné linii, jako byla předvolební témata sociální demokracie. Bylo to však především proto, že premiér se vyhnul nejspornějším otázkám, které zůstaly na bedrech nové vlády jako dluh neúspěchu vlády minulé. Jedinou z programového prohlášení jasně spornou otázkou, která byla výjimkou, bylo postavení armády. V tomto bodě stála sociální demokracie v jednoznačném rozporu s prohlášením vlády o posílení armády.¹²

Vládní koalice však byla už od počátku velice křehká a nebyla neschopná najít konsensus v základních otázkách zemědělských cel, délce vojenské služby nebo daňové reformy. Nepříznivě situaci vlády ovlivnil i zatím jen dočasný pokles konjunktury. Jako jasná ukázka neschopnosti vlády spolupracovat a dosáhnout kompromisu a dohody, se projevilo vydání prováděcího nařízení k jazykovému zákonu,¹³ které sociální demokraté odmítli podepsat. Navíc zasedání vlády z důvodu zhoršujícího se zdravotního stavu premiéra Těhly vedl Rudolf Bechyně, který ovšem nebyl schopen vládu dovést k shodě v jednání a začal se záhy zabývat myšlenkou odchodu sociální demokracie do opozice. To však bylo v přímém rozporu s linií prosazovanou předsedou strany Antonínem Hamplem, který se snažil zachovat koalici i za cenu ústupků. Postupně však ve straně začalo převládat přesvědčení o potěbnosti tvrděho postupu ze strany sociální demokracie, aby mohli být prosazeny vlastní návrhy. Vše vyvrcholilo tím, že Rudolf Bechyně v polovině března naznačil na ministerské radě úvahy o odchodu z koalice, z důvodu neschopnosti nalezení konsensu v otázkách cel, armády a dalších. Záminkou pro skončení vlády pak byla fládnost premiéra o uvolnění z úřadu ze zdravotních důvodů, kdy po výzvě ministra Bechyně ho požíádali o zproštění svých ministrů.¹⁴ Tímto krokem skočila svou činnost další stranická a nastoupila činnost další úřednická vláda.

Po krátkém přelomovém období úřednické vlády Josefa Černého se do čela státu postavila znovu stranická vláda a opět pod vedením Antonína Těhly.¹⁵ I když předseda

¹¹ KLÍMEK, Antonín. *Velké dějiny země Koruny české XIII.* 1. Vydání. Praha: Vydavatelství Ladislav Horáček a Paseka, 2000, s. 478

¹² Pracujícímu lidu v republice československé! In *Rozhledy* Organu československé sociálně demokratické strany dělnické pro flup královéhradeckou, s. 1., č. 44., ro. 7, Hradec Králové 1925

¹³ Vládní nařízení č. 17/1926 Sb. z. a n. jímfl se provádí ústavní zákon jazykový pro obor ministerstev vnitra, spravedlnosti, prmyslu, obchodu a flivností, ve ejných pracích a ve ejného zdravotnictví a tělesné výchovy, pro ve ejné korporace, podléhající těmto ministerstvím v republice československé, jakož i pro úřady místní samosprávy s účinností od 3 února 1926.

¹⁴ KLÍMEK: *Velké dějiny země Koruny české XIII.* í 1, s. 515

¹⁵ Těho panskou koalici s německou i slovenskou úřadstí.

strany Antonín Hampl prosazoval ústřední sociálních demokratů na vládu, kompromisního řešení pro sestavení společného kabinetu se mu dosáhnout nepodařilo, a tak sociální demokraté zůstali v opozici. Tohoto postavení sociální demokracie plně využila a zaměřila se především na získání voličů a posílení svého ztraceného postavení. V postojích k vládě ale strana zastávala nanejvýš smílivé pozice a v nichž případech navrhovali její poslanci, aby strana vládní návrhy podpořila.¹⁶

V pozici opoziční strany měla sociální demokracie omezené možnosti prosazovat vlastní návrhy v duchu svých programových zásad. Za úspěchy tak strana mohla naopak považovat spíše to, co se vládě prosadit nepodařilo. V dané situaci se však vedení strany snažilo vytříbit maximum pro vnitrostranickou situaci. V období sociální demokracie jako vládní strany neměli její představitelé tolik prostoru ke stranické práci, ani k prosazování svého programu, protože strana byla nucena k dalšímu kompromisu. V hektickém období po vzniku republiky řešila strana existenční problémy státu a její vlastní problémy nemohly být řešeny s takovým nasazením.¹⁷ Proto, i přesto, že sociální demokraté byli poprvé stranou opoziční, dá se toto postavení považovat za v určitém smyslu vítězné. Strana touto ztrátou získala prostor sama pro sebe.

Rok 1927 byl na půdě parlamentu ve znamení zákonodárné aktivity v oblastech, ve kterých dříve vládní koalice nemohla dosáhnout konsensu. V otázkách vojenského zákonodárství byl v březnu projednáván komplex hned sedmi právních předpisů. Sociální demokracie jako strana opoziční nemohla prosadit svůj návrh na zkrácení prezenční vojenské služby¹⁸ ani svoje představy o snižujících se počtech příslušníků armády. Nicméně v rozpravách k této problematice měli sociální demokraté poslanci přiležitost mluvit o své straně a její straně jasně prezentovat. Postavili se proti přijímaným zákonům. Jasně pak v rozpravě vyjádřil postoje strany poslanec František Gerl, který proti tomuto souboru zákonů promluvil ve sněmovně při jejich projednávání, jako první ze sociálních demokratů: *„jménem sl. soc.-demokratické strany dle níž protestuji proti braní občanských práv vojáků a etniků a protestuji proti zavádění výsad pro majetné vrstvy v plnění branné povinnosti. Naše strana svého hlasu pro tyto nespravedlivé zákony nedá.“*¹⁹ Nejvíce sklovanou otázkou i

¹⁶ KLÍMEK: *Velké dějiny země Koruny české XIII. díl*, s. 590

¹⁷ KOJECKÝ, Zdeněk. *Československá sociální demokracie v éře a dnes*. 1. vydání. Brno: Vydavatelství Záhřavatelství a tiskářské podniky, 1946, s. 92

¹⁸ Podle sociálně demokratického návrhu mělo dojít k ustanovení stále vojenské prezenční služby na 14 měsíců.

¹⁹ GERL, František. *Stenoprotokoly Národního shromáždění republiky československé 1925 až 1929, poslanecká sněmovna, 68. Schůze ze 23. března 1927*. Společná česko-slovenská digitální knihovna, [cit. 1. dubna 2012]. Dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/index.htm>

v projevech dalších sociálně demokratických poslanců pak bylo porušení principů demokracie zbavením aktivního a pasivního volebního práva příslušníky ozbrojených sborů.

Dalším zákonem, o jehož existenci svědčila sociální demokracie na před parlamentu boj, byla další reforma. Reforma stála na těchto základních pilířích, úpravách přímých daní, úpravách finančního hospodářství územní samosprávy a stabilizační bilanci. Zvláště v nově navrhované úpravě finančního hospodářství územních samospráv došlo k citelnému zásahu ve formě omezení peněžních prostředků jdoucích obcím.²⁰ Proti takto nastavené reformě vystupovali sociální demokraté včetně poslancem dr. Alfred Meissner, který sám podal proti těmto úpravám přes dvě stovky pozměňovacích, doplňkových nebo eventuálních návrhů.²¹

Další významnou změnou byla správní reforma, jejímž nejzásadnějším projevem byla změna politické správy. Způsobem nastaveného řídního systému bylo ustoupeno a byl nastaven systém čtyř zemí. Proti této změně se však ve Slezsku, které samostatnou zemí nezískalo a bylo přiděleno k Moravě, vzedmula vlna demonstrací nejen z tábora opozičních stran, ale protestovali i členové stran vládních.²²

Jako úspěch vnímala sociální demokracie to, že některé z navrhovaných reforem a zákonů se prosadit nepodařilo. Mezi ty patřil především zákon, jehož účelem mělo být další omezení ochrany nájemníků a snaha o odstranění nedostatku bytů v hl. městech a podpora stavebního ruchu. Tento zákon byl však špatně připraven a prezentován, takže se proti němu vzedmula vlna odporu nejen ze strany nájemníků, ale i majitelů domů. Dalším zákonem o ochraně nájemníků přišel až v březnu 1928²³. Tento návrh částečně uvolnil ochranu nájemníků²⁴ a později byla jeho účinnost ještě prodloužena. Sociální demokraté se proti osnově tohoto zákona tvrdě stavěli včetně poslancem Františkem Biřovcem, který přednesl řadu pozměňovacích návrhů a resolucí a situaci označil za srovnatelnou s rokem 1919²⁵, tedy s dobou poválečnou.

Velkou otázkou se stal nepopulární vládní návrh novely zákona o sociálním pojištění, jehož předloha byla poslanecké schůzce předána 25. října 1927, ale schválena byla až na

²⁰ KLÍMEK, Antonín. *Velké dějiny země Koruny české XIII*. 1. Vydání. Praha: Vydavatelství Ladislav Horáček a Paseka, 2000, s. 592

²¹ MEISSNER, Alfred. *Jmenný rejstřík*. Společná česko-slovenská digitální knihovna, [cit. 1. dubna 2012]. Dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/rejstrik/jmenny/MC.HTM>

²² KLÍMEK: *Velké dějiny země Koruny české XIII*. 1, s. 594

²³ Zákon číslo 44/1928 Sb. z. a n. o ochraně nájemníků ze dne 28. března 1928 s účinností od 1. dubna 1928

²⁴ KLÍMEK: *Velké dějiny země Koruny české XIII*. 1, s. 594

²⁵ BIŘOVEC, František *Stenoprotokoly Národního shromáždění republiky československé 1925 a 1929, poslanecká schůzka, 135. Schůze ze 15. března 1928*. Společná česko-slovenská digitální knihovna, [cit. 1. března 2012]. Dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/068schuz/s068005.htm>

podzim roku 1928.²⁶ Tento návrh vyvolal prakticky jednotný odpor d Inictva a sociální demokracie zorganizovala n kolik demonstrací proti jeho p íjetí. Sama v-ak konstatovala, že její plán se nezda il, protože demonstrace splnily sv j ú el jenom áste n . Strana cht la strhnout pozornost na ochranu dosavadního sociálního poji-t ní a protestovat proti jeho oslabení, ale místo toho byly demonstrace pouhou volební agitací a ve sv j prosp ch je vyuffila komunistická strana.²⁷ Vládní strany ale vyvolaly diskusi a do novely za lenily n které pozm ovací návrhy, takže do-lo ke kompromisu. V o ích levice do-lo ke zhor-ení postavení d Inictva, ale nep ekro ilo únosnou hranici. Vládní koalice pou ena touto situací zvolila obdobný postup p í schvalování zákona o penzijním poji-t ní soukromých zam stnanc , který byl p íjat v únoru 1929.²⁸

Po dobu, kdy byla sociální demokracie opozi ní stranou, prob hly troje volby. Prvními volbami, byly volby prezidentské, kdy 27. kv tna 1927 byl Tomá-Garrigue Masaryk zvolen pot etí prezidentem republiky. Podpora sociální demokracie Masarykovi byla jednozna ná a stálá, pro stranu nebyl jiný vhodn j-í kandidát, i kdyfl jífl nebyla stranou vládní. Na 16. íjna 1927 byly stanoveny v po adí jífl t etí volby do obecních zastupitelstev. Tyto volby byly první p íleflitostí, kde se mohly projevit výsledky práce sociální demokracie po jejím odchodu z vlády. Obecní volby, svou podstatou specifické, m ly pro stranu povzbuzující výsledky. Projevil se zde r st levice a socialistické strany z nich vy-ly posílené.²⁹ T etími volbami byly volby do zemských zastupitelstev 2. prosince 1928, které se konaly na základ zm ny správního uspo ádání. Z t chto voleb strana vy-la ufl jednozna n siln j-í, kdyfl získala druhý nejv t-í po et len v zemských zastupitelstvech.³⁰ Vládní strany tak byly politicky oslabeny a zvý-il se tlak na koalí ní strany. Pro sociální demokracii se tím otevíral prostor pro ú inkování ve vlád .

V únoru do-lo ke jmenování nové vlády v ele s Franti-kem Udrflalem. Tto pouze o nápravu faktického stavu, protože Antonín Tvehla nemohl jífl del-í dobu ze zdravotních d vod své povinnosti plnit. Udrflal svoje jmenování jako provizorní a do asné bral a ve vlád po svém nástupu neud lal fládné zm ny. V pr b hu funk ního období ud lal jenom

²⁶ Z. . 184/1928 Sb. z. a n. jímf se m ní a dopl uje zákon ísl. 221/1924 Sb. z.a n. o poji-t ní zam stnanc pro p ípad nemoci, invalidity a stá í s ú inností od 1. ledna 1929

²⁷ KLIMEK: *Velké d jiny zemí Koruny eské XIII.* í , s. 626

²⁸ Z. . 26/1929 Sb. z. a n. z 21. února 1929 o pensijním poji-t ní soukromých zam stnanc ve vy-ích slufbách s ú inností od 1. ledna 1929

²⁹ KLIMEK: *Velké d jiny zemí Koruny eské XIII.* í , s. 594

³⁰ KLIMEK: *Velké d jiny zemí Koruny eské XIII.* í , s. 640

nutné změny vycházející z aktuální situace. Tlak na vládní strany se jifi od zemských voleb stupoval, ale koalice zatím zůstala nezměněna.

V průběhu roku se prohlubovaly rozpory, které vyvrcholily vládní krizí v září. Její počátky vyplynuly ufi z výsledků voleb, kdy posílené socialistické strany cítily v t-í podporu a více se domáhaly svého zapojení do vlády. Levicový blok, v jehofi ale stála sociální demokracie, posílil i díky probíhajícím snahám o spolupráci s n-í meckou sociální demokracií. Udrfi tak dohodl s Masarykem další předčasné volby. Parlament byl rozpuštěn 27. září a volby byly stanoveny na 27. října 1929³¹.

Sociální demokracie byla ve volbách úspěšná. Dosáhla 13 % hlasů a stala se druhou nejsilnější stranou v republice, nepodařilo se jí porazit pouze agrární stranu. Strana ve volebním boji t-ífla z nutných kroků, které předchozí vláda udělat musela a proti ní se sociální demokraté vymezovali. Z této silné pozice si pak strana mohla dovolit vyjednávat. Když byl František Udrfi znovu povolen sestavením vlády, nejprve se obrátil na sociální demokraty, zda jsou ochotni vstoupit do vlády. Předšedá Antonín Hampl vstup podmínil předijatelností vládního programu. Vyjednávání o vládu nebylo snadné a sociální demokraté museli dělat ústupky na úkor n-í mecké sociální demokracie³², ale posléze se strana opět stala stranou vládní.³³

Dlouhým vyjednáváním se opakovalo to nejzásadnější, a to vládní program, který a vláda sestavena byla, neexistoval. Program byl sestaven velice stručně a nekonkrétně, premiér ho přednesl 13. prosince 1929. V programu se především zavazuje upevnit pořádek a ozbrojené složky státu a dodrfiování zákonů. Ústředí sociální demokracie se tady projevila především závazkem zkrácení vojenské povinnosti z 18 na 14 měsíců, tak jak sociální demokracie jifi dlouhodobě prosazovala. Premiér ufi přímo hovořil o ekonomické depresi a jejím vlivu na hospodářskou situaci zejména na oblast zemědělství. Dále se měla vláda zaměřit na sociální zákonodárství, prohloubení spolupráce s n-í meckou menšinou, kterou měla podpořit ústředí dvou n-í meckých stran ve vládě.³⁴ Bylo jasné, že konkrétní program musí být vypracován dodatečně. Ufi od počátku roku 1930 však začaly doléhat první známky krize,

³¹ KÁRNÍK, Zdeněk. *eské země v é e první republiky (1918 ó 1938) díl první vznik, budování a zlaté léta republiky 1918 ó 1929.2*. Vydání. Praha: Nakladatelství Libri, 2003, s. 553

³² Rudolf Bechyně se musel vzdát svého postu ministra sociální péče a byl jmenován ministrem zásobování. Toto ministerstvo bylo nejen bez prestiže, ale jifi před volbami se mluvilo o jeho zrušení. Zároveň však byl jmenován zástupcem premiéra

³³ KLÍMEK, Antonín. *Velké dějiny země Koruny eské XIV*. 1. Vydání. Praha: Vydavatelství Ladislav Horáček ó Paseka, 2002, s. 30

³⁴ KLÍMEK, Antonín. *Velké dějiny země Koruny eské* s. 36

která se v-ak republiky je-t p ímo nedotýkala, ale i p esto se jifl dva m síce po sestavení vlády za aly ozývvat hlasy o konci kabinetu a koalí ní strany se dostaly do konfliktu ufl p i projednávání koalí ního programu v únoru 1930, kdy se postoje agrárník ost e st etly se v-emi ostatními koalí ními stranami v otázce obilního monopolu.³⁵

Sociální demokracie vstupovala do vlády s prohlá-ením zásadní reformy parlamentní innosti. Strana deklarovala, fle se bude zasazovat o p ítomnost poslanc na jednání, o omezení p emr-t n nafouknuté imunity, zastavení osobních intervenci a dal-í ne-vary, které se v poslanecké sn movn rozmohly. Bohufel po ustavení vlády z stalo jenom u prohlá-ení a dále strana nevyvíjela fládnou innost, kterou by svoje snahy podpo ila.³⁶ V tomto duchu ne innosti, nespolupráce a neschopnosti konstruktivního jednání za alo funk ní období tvrtého vládního kabinetu.

³⁵Tamtéfl s. 55

³⁶Tamtéfl s. 56

2 Tvorba politického programu Československé sociálně demokratické strany lidnické

O potřebě nového programu se začalo hovořit už od vzniku republiky, protože poslední stranou schválený program byl ještě z doby plně fungující Rakousko-Uherské monarchie a byl nevyhovující a neodpovídal stavu situace. V době jeho vzniku nikdo ani okrajově nepředpokládal takový vývoj situace, jaký nastal a takové postavení sociální demokracie v jakém se ocitla nyní. Potřebou nového aktuálního programu, ve kterém by strana nacházela svou oporu a východiska, a který by ukazoval její politickou linii, se stala ještě markantnější v době rozkolu strany, kdy docházelo k ideologickým konfliktům a vznikem komunistické strany ještě vzrostla. Složitá politická situace nově vzniklého státu a vnitrostranický konflikt však sociální demokracii nedovolovali se soustředit na tuto problematiku blíže, a ta tak byla stále odsouvána vzhledem k řešení aktuálních jejích problémů.

Po úspěšné konsolidaci své lidenské základny zaujala Československá sociální demokracie opět post státoporné strany, ale svou politickou linii vyhrávala především v polemikách s komunistickými stanovisky. Strana však začala hledat i cestu k nové pozitivní formulaci sociálně-demokratického programu, jehož potřebu poprvé deklarovala na XIV. sjezdu strany v Moravské Ostravě v dubnu 1924. Úkolem nového programu bylo potvrzení státoporné pozice sociální demokracie a zakotvení platformy demokratického socialismu, ke kterému se dopracovala svou praktickou politikou jako vládní strana.³⁷

Inovace programu mohla být vězena ke snahám, které měly podpořit konsolidaci strany, pomoci upevnit její pozici a posílení jejího postavení. Sjezd tak stanovil rámcové programové zásady, které měly být vodítkem pro vypracování nového programu, jehož vytvořením byla pověřena komise pro revizi programu strany. Komisi předsedal jeden z hlavních představitelů Československé sociální demokracie, šéfredaktor *Práva lidu*, člen ústředního výkonného výboru a představenstva strany, poslanec Josef Stivín.³⁸ Svou práci opírala komise o náměty, které se objevily v posledních ročnících revue *Akademie*. Výsledky této komise měly pak být prezentovány na XV. sjezdu strany, který se měl konat v roce

³⁷ KUKLÍK, Jan. Hledání cesty k demokratickému socialismu (k programovému vývoji Československé sociálně demokratické strany lidnické v první polovině 30.let) In KÁRNÍK, Zdeněk (ed.) *K novověkým sociálním dějinám českých zemí III od války k válce 1914 a 1939*. Praha: Karolinum nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, s. 59 - 91

³⁸ TOMEJ, Josef. *Kdo byl kdo v Československé sociální demokracii*. 1. Vydání. Praha: Nakladatelství Fénix, 1991. 33 s.

1927.³⁹ Na sjezdu však politický program prodiskutován nebyl, protože Výkonný výbor v předsezdovém rozhodnutí projednávání nedoporučil. Na sjezdu tak zaznamenal pouze návrh programu a samotné projednání bylo odloženo na plánovaný sjezd strany v roce 1928.

Potřebou politického programu a důsledky jeho neexistence, se ale projevil ještě před plánovanými výsledky programové komise. Po vyhlášení předčasných voleb muselo vedení sociální demokracie v předvolebním boji určitým způsobem improvizovat. Protože na podzim roku 1925 nebyla vypracována ještě žádná koncepce, strana tak mohla vycházet pouze ze zásad určených v roce 1924.

Volební prohlášení, které obsahovalo základní body volebního programu, bylo schváleno výkonným výborem strany 25. října 1925. Uveřejněno bylo jak v Právu lidu, jako hlavním stranickém tisku, tak s časovou prodlevou i v regionálních periodikách.⁴⁰ Toto volební prohlášení, které bylo vynuceno nastalou situací, nelze zaměřovat s politickým programem strany, který v této době ve straně neexistoval. Jednoznačným propojením mezi volebním programem strany a politickým programem strany, který vytvářela k tomu jmenovaná komise, je osoba Josefa Stivína. Ten jako předseda této komise a zároveň jeden z předních členů výkonného výboru strany a zároveň šéfredaktor hlavního stranického listu, byl osobou, která se volebním programem zabývala velmi intenzivně. Svým rozsahem byl politický program absolutně nedostatečný, ale vypovídal o prioritách strany, na které se chtěla zaměřit, a byl součástí jejího programového vývoje. Nesmíme však opomenout, šlo o program volební a tak na něj bylo nutné i nahlížet.

Volební program bychom mohli rozdělit do dvou základních celků. Do prvního celku náležely úvodní a závěrečná část programu, kde strana upozorovala na důležitost samotných voleb, jejich význam a vyzdvihovala svoji roli v předcházejícím politickém vývoji. Apelovala na voliče, aby splnili svoji voličskou povinnost. *šSoudruzí a soudrušky! Jako demokraté jsme zvíťazili. Jako socialisté jsme neplaceli a uprostřed zápasu. Nasa te v-echo, aby v celku lidu, v celku socialismu ve volbách zvíťazila!*⁴¹

³⁹ KUKLÍK, Jan. Československá sociálně demokratická strana důlnická. In MALÍ, Jiří, MAREK, Pavel. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích v letech 1861 až 2004*. Brno: Doplněk, 2005 s. 683 - 709

⁴⁰ Pro oblast východních českých volební prohlášení zveřejnily 30. října 1925 Rozhledy - periodikum československé sociálně demokratické strany důlnické v královéhradeckém území.

⁴¹ Pracujícím lidu v republice československé! In Rozhledy Orgán československé sociálně demokratické strany důlnické pro území královéhradeckou, s. 2., č. 44., ročník 7, Hradec Králové 1925

Program zůstal upozorněn na volební povinnost stanovenou zákonem.⁴² Strana apelovala na osobní přístup jednoho každého voliče a na odpovědnost za jeho vlastní volbu. Sama sebe charakterizovala jako stranu *šporkrovou a demokratickou*. *Ve vládě, v Národních shromáždění, v obecní samosprávě, v továrnách, dílnách, kancelářích a zemědělských podnicích zastupuje potřeby a tužby všech lidí, kteří se řídí vlastní prací a lesnou a důlní. Hájí právo proti bezpráví, spravedlnost proti křivdám, svobodu proti násilí, rovnost proti výsadám, pokrok proti zpátečnictví, práci proti vykořisťování, chudobu proti bohatství, demokracii proti diktatuře.*⁴³ Tato citace bezpochyby ilustrovala, v jakém duchu byla vedena úvodní část volebního programu.

Strana zdůrazňovala význam a důležitost práce a upozorňovala na základní pochybení, která podle výboru strany vyplývala z kapitalistického upořádání tehdejší společnosti a ovládaly i moderní národy světa. Proti této kapitalistické koncepci stavěla koncepci socialistické organizace práce, která by každému zaručila právo na práci. Moc, o kterou v těchto volbách usilovala, chtěla použít k přeměně společnosti v duchu této socialistické organizace.

Ve své koncepci strana musela nejprve z něho vycházet. Svě dosavadní zásluhy a postoje dokumentovala strana výtečně nejvýznamnějšími pokroky, o které se zasloužila. Jako ty i nejvýznamnější díle dosavadního úspěšného působení a snahy za uplynulé volební období strana prezentovala nemocenské pojištění a jeho organizaci⁴⁴, veřejnou podporu pro nezaměstnané dělníky⁴⁵ a zákon o sociálním pojištění pro starce, invalidy, vdovy a sirotky.⁴⁶

Ve dvacátých letech se zvykla ústřední vláda na řízení a kontrole sociálního pojišťovacích ústavů. V roce 1919 byly zrušeny malé společenstevní, závodní a spolkové pokladny, což považovali sociální demokraté za jeden ze svých velkých úspěchů. Přesněji po tu nemocenských pojišťoven upevnila sociální demokracie svůj vliv v pojišťovacích institucích. Z důležitých důvodů mělo v této věci význam zahrnutí zemědělských dělníků do

⁴² Zákon č. 123/1920 Sb. z. a n. ze dne 29. února 1920, kterým se vydává řád volení do poslanecké sněmovny ve znění zákona č. 205/1925 Sb. z. a n. s účinností od 15. října 1925

⁴³ Pracujícím lidu v republice československé! In *Rozhledy Orgánu československé sociálně demokratické strany dělnické pro území královéhradeckou*, s. 1., č. 44., ro. 7, Hradec Králové 1925

⁴⁴ Nemocenské pojištění bylo upraveno zákonem č. 33/1888 Sb. z. a n. Do voleb v roce 1925 byl tento zákon šestkrát novelizován. Poslední relevantní novela před volbami z. č. 248/1923 Sb. z. a n. s účinností od 31. prosince 1923

⁴⁵ Zákon č. 63/1918 Sb. z. a n. o podpoře nezaměstnaných. S účinností od 15. prosince 1918

⁴⁶ Zákon č. 221/1924 Sb. z. a n. o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří s účinností od 1. července 1926.

nemocenského pojištění⁴⁷ a prodloužení doby pro výplatu nemocenského pojištění. Pojistná povinnost byla později ještě rozšířena na domácí dělníky a výplata byla prodloužena všeobecně na jeden rok. Zvláštních dávek nemocenského pojištění byla poskytována bezplatná lékařská péče v nemocnici a při porodu. Podstatnou výhodou bylo i poskytování nemocenského plnění ode dne onemocnění v případě, kdy nemoc trvala déle než tři dny a nemocný nebyl schopen výdělku.⁴⁸ Dávky byly sice zvyšovány a okruh jejich příjemců se rozšířil, ale zvýšení nekorespondovalo se zvyšováním cen potravin, a proto plnilo své účely jenom částečně.

Otázka podpory v nezaměstnanosti byla stejně otázkou poválečného Československa, protože po et nezaměstnaných vzrůstal velmi rychle díky demobilizaci a situace se rychle zhoršovala. Proto byl přijat dne 10. prosince 1918 zákon 63 Sb. z. a n. o podporách v nezaměstnanosti, jímž vznikla zcela nová sféra činnosti státu. Zákon zavedl přímé státní podpory v nezaměstnanosti a nepřímé podpory, které vyplácel zaměstnavatel, pokud se nechtěl rozejít se svými dělníky. Státní podpory z 85 až 90% refundoval. Z nároku na státní podporu v nezaměstnanosti byli vyloučeni zemědělníci, lesníci a sezónní pracovníci.⁴⁹ Platnost zákona byla několikrát prodloužena a skončila právně volebním roce 1925, kdy došlo k nahrazení jiným systémem podpory v nezaměstnanosti.⁵⁰

Největší pozornost vzbuzoval zákon o invalidním a starobním pojištění důlnictva. Jeho zavedení se mělo stát důkazem o sociálním charakteru Československé republiky a všechny politické strany zahrnuly požadavek sociálního pojištění do svých programů. První návrh v souvislosti se sociálním pojištěním podala sociální demokracie už v lednu 1920⁵¹, ale návrh se nesešel s takovým ohlasem, jaký vedení sociální demokracie očekávalo. Samotný návrh zákona podala sociální demokracie v říjnu 1920. Výsledný návrh zákona o starobním pojištění důlníků byl kompromisem mezi buržoazními a reformistickými stranami v koalici. Návrh byl přijat bez ústí opozičních stran a byl schválen poslaneckou sněmovnou 19. září 1924.

⁴⁷ Pojištění zemědělských dělníků bylo stanoveno zákonem č. 33/1888 z. z., ve znění zákona č. 268/1919 Sb. z. a n. jímž se mění předpisy zákona o nemocenském pojištění dělníků s účinností od 1. července 1919

⁴⁸ DEYL, Zdeněk. *Sociální vývoj Československa 1918 až 1938*. 1. Vydání. Praha: Vydavatelství Academia, 1985, s. 180.

⁴⁹ DEYL, Zdeněk. *Sociální vývoj Československa 1918 až 1938*. 1. Vydání. Praha: Vydavatelství Academia, 1985, s. 29

⁵⁰ Zákon č. 267/1921 Sb. z. a n. o státním příspěvku k podpoře nezaměstnanosti a zákon č. 322/1921 Sb. z. a n. o podpoře nezaměstnaných s účinností od 1. dubna 1925. Nový systém byl vystavěn na základě dobrovolného pojištění proti nezaměstnanosti, šlo o tzv. gentský systém.

⁵¹ Před prvními parlamentními volbami se sociální demokracie snažila prosadit návrhy, které by jí mohli politicky pomoci. Poslanec Václav Johaniš v lednu 1920 podal návrh zásad sociálního pojištění.

Tebale v-ichni lenové vládní koalice si návrh pochvalovali, nebylo možno popít, fle- lo o levné poji- t ní, které p eneslo velkou ást b emene z tehdej-í generace na generaci budoucí. Zákon sou asn omezil dávky nemocenského poji- t ní.

Zákon . 221/1924 Sb. z. a n., který zavedl v eskoslovensku invalidní a starobní poji- t ní d lník , vyplnil citelnou mezeru v burfloazním sociálním zákonodárství mezi dv ma sv tovými válkami a stal se jednou z nejvýznamn j-ích sociálních reforem tohoto období. Snesl i srovnání s mnoha obdobnými zákony v kapitalistických zemích. Byl ale propo ítán tak, aby kladl co nejnífl-í nároky na p ísp vky zam stnavatel a na státní rozpo et. Pojetím sociálního poji- t ní nevytvo il pevný základ pro období hospodá ských ot es .⁵²

Jako doklad úsp ch v dlouhodobém p sobení uvád la strana ve svém volebním programu zákon o ustanovení osmihodinové pracovní doby, jehofl p íjetím se eskoslovensko stalo jedním z prvních stát na sv t s takovouto právní úpravou.⁵³ Dále to bylo rovné hlasovací právo ve stát , flupách a obcích, stanovení dovolené pro d lníky ze zákona⁵⁴ a zejména politická rovnoprávnost flen.⁵⁵ V neposlední ad v tomto vý tu strana uvádí pozemkovou reformu⁵⁶, jako úsp ch lze hodnotit p edev-ím to, fle se tato pozemková reforma v bec uskute nila formou soustavy zákon , a to v t-ínou bez násilných a protiprávních exces . Z programového hlediska -lo v-ak zejména o politický kompromis vytvo ený ve vypjaté dob stranami, které ufl z podstaty svého zam ení musely mít odli- né pohledy na její provedení.⁵⁷

⁵² DEYL, Zden k. *Sociální vývoj eskoslovenska 1918 ó 1938*. 1. Vydání. Praha: Vydavatelství Academia, 1985, s. 88

⁵³ P íjetí zákona . 91/1918 Sb. z. a n. s ú inností 11. ledna 1919 o osmihodinové pracovní dob , bylo významným politickým krokem. Neomezoval se jenom na stanovení osmihodinové pracovní doby, ale zabýval se i mnoha dal-ími otázkami ochrany d lník . Mezi jinými upravoval hygienické p edpisy, ned lní klid nebo úpravu no ní práce. Sama osmihodinová pracovní doba byla v mnoha podnicích stanovena smlouvami jifl p ed samotným p íjetím tohoto zákona, nicmén tento fakt nesnífluje význam p íjetí tohoto zákona.

⁵⁴ Zákon . 67/1925, kterým se zavádí placená dovolená pro zam stnance s ú inností od 1. kv tna 1925. P edloha zákona o placené dovolené byla po ty ech letech soustavného p ípomínkování podnikatelskými organizacemi a po etných meziministerských jednáních v roce 1925 p edloflena k projednání v plénu poslanecké sn movny a byla p íjata.

⁵⁵ Politická rovnoprávnost flen byla dlouholetým tématem sociální demokracie je- t v dob p ed vznikem eskoslovenska. Jejím vyvrcholením byl volební zákon . Zákon . 123/1920 Sb. z. a n. ze dne 29. února 1920, který dával flenám stejná volební práva jako mufl . Sociální demokracie v doma si síly, kterou m la v flenách se tomuto tématu v novala. Ve svém stranickém tisku, a ufl to byl tisk celostátní jako Právo lidu nebo regionální nap . Rozhledy pro flupu Královéhradeckou, se k flenám v souvislosti s volbami ásto obracela.

⁵⁶ Pozemkovou reformu upravovalo 6 základních zákon : zákon . 32/1919 Sb. z. a n. o obstavení velkostatk zákon . 215/1919 Sb. z. a n. o zabrání velkého majetku pozemkového, zákon . 330 /1919 Sb. z. a n. o Pozemkovém ú adu, zákon . 81/1920 Sb. z. a n. p íd lový zákon, zákon . 166 /1920 Sb. z. a n. o úv rové pomoci nabyvatel , p dy, zákon . 329/1920 Sb. z. a n. o p evzetí a náhrad za zabraný majetek

⁵⁷ Sociální demokracie se obávala et zové reakce, kterou by mohlo za ít zákonem nekontrolované vyvlast ování pozemk a které by se mohlo p elít i do oblasti pr myslu, flivností a dal-ích. Obávala se ruského

V druhé části programu se jifi strana v novala tematicky jednotlivým konkrétním pořadavk m, se kterými –la strana do voleb.

Na p edsjezdovém jednání bylo rozhodnuto, fe politický program nebude projednáván. Bylo stanoveno, fe bude p edlofen pouze jeho návrh. Samotnému návrhu p edcházelo n kolik politických rezolucí týkajících se významných politických otázek. I návrh politického programu strany m l dv části, jako vý–e uvedený volební program. část první tvo ilo prohlá–ení strany, část druhou pak konkrétní obsah strukturovaný do jednotlivých tematicky rozd lených oblastí, které si strana vytkla.

Prohlá–ení návrhu politického programu bylo prozai t j–í a bylo vyjád ením ideového p esv d ení a orientace strany. Ideologický základ je tu výrazn znateln j–í nefi ve vý–e uvedeném volebním programu, cofi vyplývá z jeho ur ení pro jiný okruh p íjemc a z jiného ú elu, pro který byl program navržen. I v tomto prohlá–ení se opakovalo kladení d razu na dv základní roviny, a to státotvornost a demokratické principy, kterými se jako svým principiálními základy strana odli–ovala od komunist a na kterých stav la. š *P íjímajíc názor, fe demokratická republika je nejp írozen j–í p dou pro p ípravy a zápasy k vít zství socialismu,..prohla–uje strana, fe bude této republiky hájiti vřkly v rn a odhodlan proti v–em útok m na její existenci a na její existenci a na její demokratická, republikánská, sociální a kulturní za ízení.*⁵⁸

O naléhavosti úkolu p íjmout nový program strany vedení sociální demokracie nepochybovalo, a tak i p esto, fe na sjezdu byl návrh pouze p ednesen, strana tento návrh vydala jako samostatnou brofluru⁵⁹, aby jej mohla roz–í it mezi svou ělenskou základnu ve snaze vyvolat tak pot ebnou programovou diskusi. Tento cíl se jí v–ak ani tímto krokem splnit nepoda ilo.

vzoru a naprosté anarchie, která by mohla nastat. V situaci první vládní krize se p edseda vlády Antonín Třehla pot eboval sociální demokracii jako základní pilí své politiky a toho mohl dosáhnout jenom tehdy, ud lal-li v její prosp ch n které ústupky tak, aby sociální demokracie neztratila tvá p ed svými volí i a dál mohla vládu podporovat. Mezinárodní situace ukazovala, fe je t eba zachovat v republice po ádek a situace byla nestabilní a bylo pot eba její pozice zajistit. Situace v Ma řsku jasn ukázala, kudy by se mohl vývoj ubírat.

⁵⁸ PROK™ Petr. (ed.) *Politické programy eskoslovenské a eskoslovenské sociální demokratické strany d Inické 1878 ó 1948*. Edice politických program (2.sv.) 1. vydání. Praha: Nakladatelství Akademie v d ěské republiky, 1999, s. 176.

⁵⁹ KUKLÍK, Jan. Hledání cesty k demokratickému socialismu (k programovému vývoji eskoslovenské sociální demokratické strany d Inické v první polovin ě 30.let) In KÁRNÍK, Zden k. (ed.) *K novov kým sociálním d jinám ěských zemí III od války k válce 1914 ó 1939*. Praha: Karolinum nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, s. 59 - 91

Jak již bylo uvedeno výše samotné projednávání a vytvoření politického programu bylo odsunuto na výroční sjezd plánovaný na podzim roku 1928. K tomuto mimořádnému sjezdu strany však nedošlo, protože politická situace se změnila. Strana přešla do opozice a vedení konání sjezdu zrušilo, protože strana měla problémy vyřídí priority. Tím se ale strana opět dostala do vakua a stejné programové otázky byly opět odsunuty. Nicméně se díky v tému zaměřením na vnitrostranickou situaci, které te bylo možné, konečně otevřel prostor k hlubší diskusi. Snahy o její vyvolání byly opět spíše neúspěšné a k plodnější a systematictější diskusi docházelo až v létě 1930, tedy v době, kdy již sociální demokracie byla opět vládní stranou. Právo lidu na svých stránkách vytvořilo diskusní rubriku Sjezd strany a revize programu,⁶⁰ ve které začala probíhat debata, která vyvrcholila na podzim roku 1930 přijetím nového politického programu strany na XVI. sjezdu sociální demokracie.⁶¹

⁶⁰ KUKLÍK, Jan. Československá sociálně demokratická strana dělnická. In MALÍ, Jiří, MAREK, Pavel. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích v letech 1861 až 2004*. Brno: Doplněk, 2005 s. 683 - 709

⁶¹ XIV. sjezd Československé sociálně demokratické strany dělnické se konal 27. až 29. září 1930 v Praze.

3. Volební program eskoslovenské sociální demokratické strany dlnické pro p ed asné parlamentní volby 15. listopadu 1925

3.1 Sociální politika

Sociální politika státu byla jedním ze základních témat strany, ve kterém p edev-ím se vymezovala proti koalí ní m stranám a získávala volí e. Z oblasti sociální politiky se volební program zam íl na zachování ochrany nájemník , Ochrana nájemník byla postupn od po átku dvacátých let redukována a bylo schváleno hned n kolik zákon , které umofl ovaly r st nájemného afl ve vý-i 60% afl 70%.⁶² Spolu s ochranou nájemník byla st flejním tématem i výstavba byt . Tíflivou bytovou otázku si strana uv domovala a p es kritiku vlády o omezené podpo e výstavby, nep edpokládala, fle v-e je moflné zajistit jenom státní podporou výstavby. Strana ve svém prohlá-ení k volí m prosazovala kombinaci spoluú asti státu, obcí a soukromých subjekt , mezi n fl zahrnovala drufstva, pen flní podniky, ale i kapitál soukromých fyzických osob.⁶³

Tématem, které m lo oslovit státní zam stnance jako volí e sociální demokracie, byl zákon o pofitkovém systému státních zam stnanc . Tento zákon byl v jednání vládních koalí ní m stran je-t t sn p ed volbami, ale jeho finální verze p es ve-kerou snahu a velké mnofství jednání nebylo dosafleno. Tato otázka se tak stala jedním z aktuálních témat volební boje mezi stranami. Sociální demokracie se dále stav la proti poru-ení paritního zákona u itel , který ufl byl v minulosti oslaben, slibovala, fle bude dohlífllet na to, aby nov upravený zákon vy-el vst íc oprávn ným pofladvk m h e placených státních zam stnanc .⁶⁴

V dal-ích sociáln politických otázkách se volební program omezoval pouze na vý et oblastní, ve kterých by se strana cht la v nov zvoleném Národním shromáfldí ní angaflovat. P edev-ím -lo o prosazení zákonné úpravy poji-t ní pro p estárlé osoby, na které se platný zákon o sociálním poji-t ní nevztahoval. Mezi dal-í pat ila reforma flivnostenského ádu a inspekce práce, zavedení pracovních soud , zákon o kolektivních smlouvách, nový zákon o pracovním pom ru soukromých zam stnanc , úprava ned lního klidu v obchodech a kancelá ích, zrovnoprávn ní odborových zprost edkovatelen práce s ve ejnými, ochrana

⁶², zákon . 48/1925 Sb. z.a.n. o ochran nájemník s ú inností od 1. dubna 1925 do 31. b ezna 1928

⁶³ Pracujícímu lidu v republice eskoslovenské! In Rozhledy Orgán eskoslovenské sociální demokratické strany dlnické pro flupu královéhradeckou, s. 2., . 44., ro . 7., Hradec Králové 1925

⁶⁴ Tamtéfl

zdraví v závodech a podnicích, ochrana a pé e o vále né po-kozence a zost ená ochrana práce fien a d tí. V oblasti poji-t ní se pak sociální demokracie zam ovala na úpravu poji-t ní soukromých zam stnanc a úpravu úrazového poji-t ní zam stnanc v malozávodech, lesních a zem d lských podnicích.⁶⁵

Pé e o vále né po-kozence nebyla organizována pouze státem, ale pé e zaji-ovaná státem m la svoji vlastní speciální právní úpravu. V eskoslovenské republice navazovala na p edchozí rakouskou a uherskou právní úpravu a vztahovala se na vále né invalidy a jejich poz stalé.⁶⁶ Zásady pé e o vále né po-kozence formuloval zákon . 199/1919 Sb. z. a n. o organizaci pé e o vále né po-kozence⁶⁷, který byl postupn je-t dopln n provád cími p edpisy a zákonem z roku 1920.⁶⁸ Právní úprava se ale vzhledem k vzr stajícím finan ním pofladavk m ukazovala jako nedostate ná a tato sociální skupina byla výrazn znevýhod ována.

3.2 Zahraní ní politika

Základním kamenem volebního programu v oblasti zahraní ní politiky byl mír v Evrop . V tomto bodu se volební program jasn shoduje se zásadami vyty enými pro politický program sjezdem v roce 1924⁶⁹. Sociální demokracie se ve svém volebním programu prezentovala jako strana stojící zásadn proti vále ným konflikt m, strana podporovala diplomatická e-ení sporu a -írokou mezinárodní spolupráci. Bylo to téma, které bylo v Evrop , je-t stále se vzpamatovávající z p edcházejících vále ných hr z, tém povinností. Téma, kterému se po nedávno prob hnuv-í mezinárodní konferenci v Locarnu⁷⁰ nedalo vyhnout. Jako koalí ní vládní strana vkládala velké nad je do mezinárodních smluv, které byly na této konferenci uzav eny a jichfl se vládní delegace eskoslovenské republiky

⁶⁵ Pracujícímú lidu v republice eskoslovenské! In Rozhledy Orgán eskoslovenské sociáln demokratické strany d lnické pro flupu královéhradeckou, s. 2., . 44., ro . 7., Hradec Králové 1925

⁶⁶ DEYL, Zden k. *Sociální vývoj eskoslovenska 1918 ó 1938*. 1. Vydání. Praha: Vydavatelství Academia, 1985, s. 180.

⁶⁷ Zákon . 199/1919 Sb. z. a n.. o organizaci pé e o vále né po-kozence s ú inností od 8. dubna 1919

⁶⁸ Zákon . 142/1920 Sb. z.a n. o poflticích vále ných po-kozenc , ve zn ní zákona . 39/1922 Sb. z.a n. s ú inností od 1. února 1922

⁶⁹ PROKTM Petr. (ed.) *Politické programy eskoslovanské a eskoslovenské sociáln demokratické strany d lnické 1878 ó 1948*. Edice politických program (2.sv.) 1. vydání. Praha: Nakladatelství Akademie v d eské republiky, 1999, s. 174

⁷⁰ Mezinárodní konference v Locarnu se konala 5. ó 16. íjna 1925 ve -výcarském Locarnu. Ú astnilo se jí sedm vládních delegací ó Francie, N mecko, Belgie, Velká Británie, eskoslovensko, Polsko, Itálie. Smlouva byla formáln podepsána 1. prosince 1925 tedy afl po volbách

úastnila. Výsledné uzavření těchto smluv pak prezentovala jako výsledek donucení mocným tlakem zorganizovaného dlnictva⁷¹

Jednání vobecně prezentovaná jako mezinárodní úspěch na cestě k trvalému míru v poválečné Evropě – ak tak jednoznačně pro eskoslovenskou republiku nevyznívala a pocit jistoty a podpory ze strany tradičních západních spojenců rázem získal výrazné trhliny. Francie jífi nepedstavovala pevnou obrannou základnu pro slabé Polsko a eskoslovensko⁷² Vzhledem ke krátkému časovému intervalu mezi jednáními a vyhlášením voleb nemlo vedení strany prostor k bližšímu vymezení se k daným smlouvám, proto se v proklamaci navazujícího a úzce souvisejícího bodu programu omezila na podmiovací způsob. *šJakmile se ukáffe, ff bezpe nost eskoslovenska je upevn na a nehrozí ohrofení státu cizími výboji, p edloffi strana reformu národní obrany.*⁷³

Dalším významným politickým tématem, které bylo součástí programu, bylo uznání Ruska⁷⁴ jako státu de iure.⁷⁵ Jifi od poloviny roku 1925 se ve vnitřní politice projevovaly známky neklidu a nervozity. *šNap tí se projevílo mimo jiné tím, ff v jednotlivých stranách se za aly odehrávat konflikty, jejichff podstatou byl frak ní boj. Tyto události signalizovali, ff v adách koalí ních stran se odehrává prudký boj. Ten vyvolával zna nou pozornost a p ísp l také k tomu, ff volební kampa se soust edila p edevím na vnitropolitické otázky.*⁷⁶

Tento zahraniční politický bod byl do programu zaazen v návaznosti na svou spojitost s obchodní politikou, kterou chtěla sociální demokracie drfet bez ohledu na ešení mezinárodní situace. To odráffelo rovinu, ve které hlavně viděla strana význam tohoto uznání, a tím byly jeho hospodářské d sledky vzhledem k nutné orientaci eskoslovenské republiky na zahraniční obchod.

⁷¹ Pracujícímu lidu v republice eskoslovenské! In Rozhledy Orgán eskoslovenské sociálně demokratické strany dlnické pro flupu královéhradeckou, s. 1., . 44., ro . 7., Hradec Králové 1925

⁷² SIMOTA, David. *Význam výsledk konference v Locarnu* [online]. E-polis.cz, 28. b ezen 2005. [cit. 2011-03-07]. Dostupné na <http://www.e-polis.cz/mezinarodni-vztahy/64-vyznam-vysledku-konference-v-locarnu.html>

⁷³ Pracujícímu lidu v republice eskoslovenské! In Rozhledy Orgán eskoslovenské sociálně demokratické strany dlnické pro flupu královéhradeckou, s. 1., . 44., ro . 7., Hradec Králové 1925

⁷⁴ Jednalo se o uznání SSSR vzniklého dne 30. prosince 1922, ale pouffíváme termín Rusko tak, jak byl obecně pouffíván v dobových textech

⁷⁵ šBudeme také naléhati na to, aby bylo konečně uznáno Rusko podle právaš Pracujícímu lidu v republice eskoslovenské! In Rozhledy Orgán eskoslovenské sociálně demokratické strany dlnické pro flupu královéhradeckou, s. 1., . 44., ro . 7., Hradec Králové 1925

⁷⁶ KALATNÍKOVÁ, Sv tlana. *Otázka uznání SSSR de iure v politice eskoslovenska v letech 1924 ó 1926*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství eskoslovenské akademie v d, 1983, s. 93.

Sociální demokracie byla prakticky od vzniku samostatné československé republiky nakloněna na jakékoliv standardizace vztahů s Ruskem. K tomuto postoji ji vedly především hospodářské zájmy republiky, která získala velké množství průmyslu, avšak ztratila rozsáhlý trh. Ve vládní koalici podporovala strana postoj ministra zahraničí Edvarda Beneše. Stanovisko vedení sociálně demokratické strany k uznání sovětské vlády de facto vyjádřil v parlamentní debatě poslanec dr. Alfred Meißner. Vyslovil sice souhlas s postupem ministra zahraničí, neodpustil si však zdraznit, že úspěch obchodních styků se sovětským Ruskem, kterým se rovněž argumentuje pro uznání, není jistý, protože závisí na tom, zda tam bude vládnout právní jistota.^{77 78}

Postupem doby vykrystalizoval postoj sociální demokracie v konstatování nutnosti uznání Ruska, jako nutnosti, vyplývající z hospodářských i mezinárodně politických souvislostí. Na stranické úrovni bylo toto stanovisko vyjádřeno na stranickém sjezdu v roce 1924, kde v politickém usnesení sjezdu, v části v nově svobodné politice zaznělo toto stanovisko: *„Sjezd strany má za to, že jedním z hlavních předpokladů ozdravení Evropy a ostatního světa jest konsolidace Ruska, že je dále nevyhnutelné, aby 130 milionů obyvatel této ruské státnosti se znovu staly hlavním producentem světové výroby a světového konsumu. Sjezd proto žádá, aby vhodnými smlouvami obchodními byly znovu navázány pravidelné styky hospodářské s republikou ruskou a tato aby také byla bezpodmínečně uznána nejenom de facto, ale i de jure. Sjezd jest dalek toho, aby se mísil do vnitřních poměrů Ruska v přesvědčení, že ruský lid sám je povolán, aby rozhodoval a odpovídal za osudy svoje. To však, co žádáme pro Rusko, žádáme také pro sebe. Jsme proto nuceni protestovati se všemi dle rázů proti tomu, aby se ruská vláda jakýmkoliv svými orgány mísila do vnitřních poměrů státu, nebo dle líných stran národů druhých, stejně jako protestujeme souhlasně co nejdráze proti nelidskému týrání, fláckání a nejkrutější perzekuci všech tříd socialistických“*⁷⁹

Konkrétní a srozumitelné vyjádření, které ukazovalo postoje sociální demokracie k uznání sovětského Ruska, bylo prezentováno i orgánem sociální demokracie na Slovensku. Robotnické noviny v článku *„Uznání de iure“* ze dne 23. prosince 1924 konstatovaly, *„že pro*

⁷⁷ KALÁČKOVÁ, Světlana. *Otázka uznání SSSR de iure v politice československa v letech 1924 až 1926*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství československé akademie v.d., 1983, s. 29.

⁷⁸ V tomto ohledu mu dal zapravdu vývoj vzájemného obchodu, který v následujícím roce upadal. V roce 1923 klesl československý vývoz oproti r. 1922 na méně než desetinu a dovoz na čtvrtinu. Příjmy nesporně snížily mj. v neutěšené situaci sovětské ekonomiky, o které československé zastoupení v Moskvě posílalo ty nejšetrnější zprávy.

⁷⁹ PROKOP, Petr. (ed.) *Politické programy československé a československé sociálně demokratické strany dle líných 1878 až 1948*. Edice politických programů (2. sv.) 1. vydání. Praha: Nakladatelství Akademie v.d. české republiky, 1999, s. 176.

*sociální demokracii vztah k otázce uznání de iure je určen samotným vztahem k Rusku. A коли не согласились с методами и тактикой русского бол-евизма, а коли мы очень замечательный вztah к коминтернациале, думали се, же систем и форма vlády в Rusku jsou vnitřní záležitosti русского лида, который един сам, jako суверенный лид má právo же е-ит а роз е-ит а никто иной nemá právo вмешиват се до otázek, týкающих се forem а систем управления стáту а vlády в Rusku, stejně так, jako и Rusko не имеет право се вмешиват до наших заведений.*⁸⁰

Ve vládní koalici byla sociální demokracie jedinou stranou, která souhlasně podporovala tuto linii, а так jedinou stranou, о kterou се мohl ministr zahraničních вci Edvard Beneš опит.⁸¹ I přesto, же uznání Ruska de iure bylo volebním tématem jifi v předchozích volbách а министр zahraničních вci се неkolikrát vyjádil о nutnosti Ruska de iure uznat, nepodařilo се до voleb в roce 1925 tuto zahraniční политickou otázku vyřešit⁸², а так се logicky stala dalším tématem volebního programu, теба же jenom okrajovým. Předčasné volby totiž jifi ze své podstaty akcentovaly hlavně témata domácí а актуální, která к vládní krizi napomohla. Z výše uvedeného vyplývá, же hospodářský rozměr uznání sovětského Ruska sociální demokracie zohledňovala jako stěžejní bod své programové koncepce. Druhý rozměr uznání, jeho zahraniční политickou roli, kterou такте же dlouhodobě prosazovala ve stejné linii, však vzhledem к внутрополитической ситуации потлачила а до volebního programu ji vůbec не задала.

3.3 Politika obrany

Z toho, же концепци реформы национальной обороны страна spojovala се зайти с ним международные безопасности а stability стáту ясно vyplývá směr, kterým се в области обороны стáту chtěла ubírat. Sociální демократы просазовали прежде всего снižení nákladů на војско, znovu подání návrhu на зкращение преzenции слугбы.⁸³ Дále страна просазовала новую úpravу выффивационного плана про службу фивител родин, поволаных к војenskému выцвику. *ŠKonečným cílem sociální demokracie je úplné одзброjení, které же možné jenom в перспективе*

⁸⁰ KALÁČNIKOVÁ, Světlana. *Otázka uznání SSSR de iure в политике чехословацка в letech 1924 а 1926*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství чехословацкэ академие в d, 1983, s. 57.

⁸¹ Postoje jeho vlastní národně socialistické strany byly в otázce uznání Ruska blízké jeho концепци, але не так jednoznačné jako у социálních демократ.

⁸² Beneš si jednoznačně uvědomoval, же otázka uznání Ruska же významnou zahraniční политickou problematikou, а proto vyžaduje podporu napříč celou vládní koalici. Tu се mu боहुфел неподаřило získat hlavní díky знаnému odporu národních демократ, kteří под vedením Karla Kramáře tvrdoже odmítali jakoukoli debatu на toto téma. Agrární а lidová страна pochopily а uznávaly nutnost выřešení данé situace, але byly спíše zastánкын тактики одкладání uznání. Сам Beneš же в tomto повзбудил неkolikrát svým postojem выкавание на tzv. швhodný moment.

⁸³ Která byla ustanovena на 18 měsíců.

*mezinárodní dohody stát a ať tehdy, kdy strany sociálně demokratického charakteru nabudou rozhodující moci.*⁸⁴

3.4 Hospodářská politika

Bodem, který se týkal obchodní politiky, byla ochranná cla. Jejich používání bylo považováno za škodlivé pro cenový vývoj na našem území. Půličné ochranné celní politiky byly dány za vinu našemu vysoké ceny, které byly způsobeny malou konkurencí v podnikatelské sféře, které tak nenutila podnikatelské subjekty modernizovat svoje výrobní postupy a snižovat tak svoje výrobní náklady a v jejich důsledku i cenu jejich výrobků. Tím tak byly výrobky prodávány za našemu vysoké ceny a zároveň se pesouvala na spotřebitele a zároveň se snižovala konkurenční schopnost čkoslovenských výrobků v zahraničí, a to vzhledem k orientaci čkoslovenské republiky na vývoz, bylo zásadním handicapem. Strana prosazovala v připravovaném novém celním sazebníku výrazně snížit ochranná cla. Od jejich snížení si slibovala rychlejší splnění jejich cílů v oblasti obchodní politiky, kterými byli mezinárodní volný obchod a spravedlivé přidělování surovin⁸⁵

Velkým tématem byla daňová reforma. Při definování negativních vlivů a nedostatků stávajícího daňového systému byly v roce 1925 používány výrazy jako půličná složitost systému a jeho sociální nespravedlnost. Při evařujícím zorným úhlem jejich sociálně laděných daňových změn byl pohled spotřebitelů, zaměstnanců, malých živnostníků a malých zemědělců. Hlavními body daňové reformy bylo v první řadě zabránění snížení daňového zatížení z velkých zisků a vysokých příjmů. Na druhé straně chtěli sociální demokraté zabránit zvyšování nebo dokonce zavedení nových spotřebních daní, a u těch kterých z nich dokonce prosazovali jejich snížení z důvodů jejich zvláštního dopadu na spotřebitele. V tomto ohledu považovali za nejtíživější daň uhelnou. Vzhledem k našemu těmtému místu v těžbě kamenného uhlí a druhému v těžbě hnědého uhlí ve střední a jihovýchodní Evropě⁸⁶ se tato daň přímo nabízela. Sociální demokracie byla nespokojená nejen s daňovým systémem, ale i s aparátem zajiřujícím jeho vybírání, který oznařovala za drahý, třkopádny a bezohledný.⁸⁷

⁸⁴Pracujícímú lidu v republice čkoslovenské! In Rozhledy Orgánu čkoslovenské sociálně demokratické strany dlnické pro flupu králověhradeckou, s. 1., . 44., ro . 7., Hradec Králové 1925

⁸⁵Tamtěfl

⁸⁶OLŠOVSKÝ, R., PRCHA, V. a kol.: Pehled hospodářského vývoje čkoslovenska v letech 1918 ó 1938, Praha 1961, str. 179 vydání I

⁸⁷Pracujícímú lidu v republice čkoslovenské! In Rozhledy Orgánu čkoslovenské sociálně demokratické strany dlnické pro flupu králověhradeckou, s. 2., . 44., ro . 7., Hradec Králové 1925

V souvislosti s daňovou reformou navrhovala strana zvýšení existujícího minima, které bylo od daně osvobozeno a v též zohlednění sociálních a rodinných poměrů daňových poplatníků i výměr daní.

Typickou oblastí, ve které sociální demokracie dominovala, byla tzv. pramyslová demokracie. Ve volebním programu strana prohlásila nutnost rozšíření pravomocí zákona o závodních výborech. Stejným procesem novelizace by měly projít zákony o závodních, revírních a podnikových radách v báňském pramyslu. V této otázce se strana pokoušela prosadit novely již v minulém Národním shromáždění, ale ani po její ústí ve vládní koalici se jí to nepodařilo. Strana se přihlásila i k podpoře znárodnění, a to prohlášením, že *šza první objekt, který vykazuje podmínky znárodnění, socialisace, povahuje doly.*⁸⁸

3.5 Politika v oblasti správy

Dalším významným bodem programu byla reforma veřejné správy, která ale v textu veřejného volebního programu zaujímala jen malý prostor. Strana se spokojila jen s konstatováním tíživosti, tříkopádnosti a finanční náročnosti současného systému veřejné správy. S konkrétními návrhy však nepišla. Zdrázovala potěbu nabytí platnosti schváleného flupního zákona⁸⁹ již v roce 1926 a potěbu rozšíření pravomocí obecní samosprávy. Strana nezmišovala zákon o obecním statku, který je-tě n kolik týdnů před vyhlášením volebního programu plnil stránky sociálně demokratického tisku.

3.6 Zemědělská politika

I když podstatná část obyvatelstva spojená úzce se zemědělstvím, byla voliči agrární strany, která byla silným protivníkem sociální demokracie a v předcházející vládě i jejím koaličním partnerem, sociální demokracie téma zemědělství neopomíjela. I ve volebním programu pro parlamentní volby v roce 1925 mu vnovala podstatný prostor. Její cílovou skupinou bylo zemědělské dlnictvo, které bylo jednou z nejchudších vrstev obyvatelstva. U zemědělských dlníků měla poměrně velký úspěch, ale slabé to bylo u rolníků ó svaz domkářů a maloroelníků její organizace, neměla masový charakter.⁹⁰ Mezi vypoítávanými úspěchy strany byla uvedena i pozemková reforma, která byla jednou z hlavních priorit

⁸⁸ Tamtéž

⁸⁹ Zákon . 126/1920 Sb. z. a n. ze dne 29. února 1920, o zřízení flupních a okresních úadů v republice eskoslovenské specifická úprava úinnosti měla být dodatečně stanovena vládou.

⁹⁰ OTÁHAL, Milan.: *Zápas o pozemkovou reformu v SR*. 1. Vydání. Praha: Vydavatelství eskoslovenské akademie věd, 1963. s. 100.

předcházejícího volebního období a byla jedním z velkých témat, které přineslo sociální demokracii vítězství v předchozích parlamentních volbách.

Strana spoléhala na její pozitivní zapůsobení i v tomto nadcházejícím politickém boji. Z pohledu politiky a prosazovaných právních opatření to byla vcelku ukončená, ale v reálném životě obyvatel venkova to byla stále palčivá otázka. Po čtyřech letech zemědělského důlnictva sice dlouhodobě klesaly a od roku 1921 se pokles ještě znásobil⁹¹, ale stále to byla významná skupina potenciálních voličů a její získání navíc znamenalo pravděpodobné oslabení politického protivníka, se kterým vedla sociální demokracie nejúspěšnější předvolební boj, a to Komunistické strany. Při získání voličů z řad rolnictva získávala strana politické body na úkor svého nejsilnějšího politického soupeře Republikánské strany.

Kde se socialistickým stranám podařilo úspěchem prosadit určitě formy sociálního zabezpečení pro důlníky v praxi, tam na taková opatření zemědělským a lesnickým důlníkům chyběla úplně nebo byla dosavadní právní úprava minimální. Příkladem je nemocenské pojištění zemědělských důlníků. Nemocenské pojištění se na zemědělské důlníky začalo vztahovat až po přijetí zákona o rozšíření nemocenského pojištění v květnu 1919,⁹² ale právní úprava nemocenského pojištění důlníků byla zakotvena již v březnu 1888.⁹³

Sociální demokracie deklarovala podporu a ochranu zemědělské práce a zemědělských pracovníků, stanovení stejné ochrany a výhod jako poflívalo důlnictvo a zlepšení bytové situace. Zvláště vyzdvihovala potřebu ochrany proti zneuhlácení u všech pracujících jako zemědělské důlnice a dělníky pracujících v zemědělství. Zasadila se o zrušení úředního řádu, který považovala za zastaralý a prosazovala rozšíření povinností a pravomocí živnostenské inspekce na zemědělské podniky. Podporovala zpořádkování lesů a přechod zabraných lesů do vlastnictví veřejných korporací.⁹⁴

Silným tématem bylo družstevnictví drobných zemědělců, které prosazovala. Přednostní práva při zadávání zbytkových statků pak prosazovala družstevnímu útvarům ze

⁹¹ DEYL, Zdeněk. *Sociální vývoj československa 1918 až 1938*. 1. Vydání. Praha: Vydavatelství Academia, 1985, s. 64

⁹² Pojištění zemědělských důlníků bylo stanoveno zákonem č. 268/1919 Sb. z. a n. jímž se mění předpisy zákona o nemocenském pojištění důlníků, účinnosti nabyl 1. 7. 1919

⁹³ zákon č. 33/1888 z. z., o pojištění důlníků pro případ nemoci

⁹⁴ Pracujícím lidu v republice československé! In *Rozhledy Orgánu československé sociálně demokratické strany důlnické pro území královéhradeckou*, s. 2., č. 44., ročník 7., Hradec Králové 1925

zamstnanc bývallych velkostatk . Jako nutnost považovala vytvoení ve ejnoprávního poji-t ní proti flivelným -kodám, která m li pomoci stabilizovat situaci v zem d lství.⁹⁵

Pro sociáln demokratickou stranu bylo zásadním tématem drufstevnictví. Považovala ho za šbezvýd le nou innost, která svou povahou sloufí masám pracujícího a drobného lidu, po stránce spot ební a výrobní p edstavuje nové, vy-í i mravn j-í formu hospodá ského ádu⁹⁶ Od státu strana fládala ve-kerou moflnou podporu pro rozvoj drufstevnictví a reformu zákona . 70/1873 .z..⁹⁷ Pro jifl zmi ovanou zm nu flivnostenského ádu pofladovala zohledn ní podpory kolektivního drufstevního podnikání. Stejn tak pofladovala reformu zem d lské rady tak, aby bylo umofln no zastoupení i malým zem d lc m a zem d lským drufstv m. Jako jednu z moflných cest podpory drufstevního podnikání nabízela moflnost vybudování státní úv rové instituce, za ú elem poskytování finan ní podpory drufstv m zem d lských d lník . V této otázce ve-keré závazky finan ní podpory strana p esunula na stát. Moflností pomoci a zastoupení soukromého kapitálu se strana ve volebním programu nev novala.

3.7 Politika státu v oblasti kultury a -kolství

^Tkolství bylo otázkou, která byla -iroce diskutována ufl v p edcházejícím volebním období, a proto jifl pro-la p ípravnou fází. Strana se cht la dát cestou roz-í ení síť m stských -kol. I sociální demokracie p es své sociální cít ní a tendence k p ená-ení finan ní odpov dnost na stát si uv domovala velkou finan ní zát fl, kterou by roz-í ení p ineslo do státního rozpo tu, a proto navrhovala náklady na provoz t chto -kol rozd lit mezi obce.

V otázce -kolství se jednozna n projevil i dal-í z postoj sociální demokracie, a to odlika církve od státu. Církevní -koly, které zaji- ovaly vzd lávání v hojné mí e na Slovensku a Podkarpatské Rusi, považovala strana za nevyhovující a neodpovídající pofladovaným standard m. P esto v-ak stran chápara, fle okamflité zru-ení stávajícího systému by nebylo moflné. Proto se klonila k p ebudování ur itých organiza ních zásad a princip . Tím nejvýznamn j-ím bylo zestátn ní u itel t chto -kol. Tito u itelé totifl stáli doposud mimo -kolský systém.

Sociální demokracie prosazovala jednotnou -kolu a podporu nadaných d tí bez ohledu na sociální prost edí, ze kterého vycházely. V souvislosti p ístupem ke vzd lávání byla

⁹⁵ Tamtéfl

⁹⁶ Tamtéfl

⁹⁷ Zákon . 70/1873 . z. O výd lkových a hospodá ských spole enstvech

nastolena i otázka vzdělávání samotných učitelů, protože o jednotné škole bylo možné mluvit jenom v případě jednotných podmínek a jednou z nich byla nepochybně osoba učitele a standardizace jeho vzdělání. Ve stejném duchu se pak zasazovala o podporu odborného a pokračovacího školství.⁹⁸

Československá sociálně demokratická strana lidnická sama sebe prezentovala jako stranu nábožensky snášenlivou a tolerantní a zároveň se stavící proti jakémukoliv klerikalismu. Strana dle sledu požadovala, aby se církve v nově vzniklé republice, která jim připadala, tedy pouze náboženským úkonům a nevyměšovaly se do politických záležitostí. V otázkách souvisejících se zasahováním náboženství do civilního života však byla strana nesmlouvavá, ať už to bylo výše uvedené školství nebo zahraniční politika. Strana se vždy stavěla proti jakýmkoli zásahům náboženských představitelů, mimo ty oblasti, které souvisely s duchovní službou.

⁹⁸Pracujícímu lidu v republice československé! In Rozhledy Orgán československé sociálně demokratické strany lidnické pro flup královéhradeckou, s. 2., . 44., ro . 7., Hradec Králové 1925

4. Program eskoslovenské sociální demokratické strany dlnické z XV. řádného sjezdu strany v Praze 15. a 18. dubna 1927.

Projednání připravovaného nového politického programu strany nakonec součástí XV. sjezdu strany konaného v Praze nebylo. Bylo však dosaženo alespoň toho, že návrh programu byl účastníky sjezdu přednesen a byl vydán jako samostatná brožura, která byla rozložena mezi účastníky. Program se skládal ze dvou částí. První částí bylo politické prohlášení strany a druhá se vnovala konkrétním politickým otázkám a cílům, které si strana vytyčila k dosažení. Tato část byla rozdělena do pěti oblastí vymezených podle odvětví a dvou samostatných celků. Komise program rozvrhla na oddíly zabývající se hospodářstvím a daněmi, sociální politikou, budováním republiky, kulturou a mezinárodní politikou. Samostatně byla upravena otázka samosprávy a zemědělství. Otázka zemědělství pak byla upravena v podstatě jako samostatný program, komise se snažila o její komplexní úpravu.⁹⁹

4.1 Hospodářská a daňová politika

Hospodářská a daňová politika byla první z pěti bodů návrhu politického programu. Strana se zaměřila na několik témat, kterým se v programu vnovala, přesto z rozpracovanosti textu jasně vyplývalo, že tato oblast nebyla střední slofkou jejího politického programu. Zde rovněžovala maximální podporu státního i soukromého podnikání, a to i formou družstev a prosazovala tzv. přímou demokracii. Za první krok k jejímu zavedení považovala vznik závodních rad a výborů. Zpevného spojení eskoslovenského hospodářství se zahraničím obchodem a vývozem zboží byl spatřován požadavek rezonující ve stejném duchu i v zahraniční politické koncepci programu, kdy byly podporovány snahy o volný obchod.

Shodně s předvolebním programem z roku 1925 byla za zásadní považována daňová otázka. Sociální demokracie jednoznačně preferovala *špědevně ukládání daní přímých, které postihují skutečný majetek a dochod z něj plynoucí. Trváme na zavedení jednotné vzestupné daně dochodové (z příjmu) 100*¹⁰⁰ a naopak na druhé straně, jen s malou výjimkou, odmítala daně spotřební. Strana považovala za důležité, aby jako hlavní zdroj příjmu státu sloužila progresivní daň z příjmu, u níž by byl její progresivní rást odvozován podle potřeby

⁹⁹PROKTM Petr. (ed.) *Politické programy eskoslovenské a eskoslovenské sociální demokratické strany dlnické 1878 a 1948*. Edice politických programů (2.sv.) 1. vydání. Praha: Nakladatelství Akademie věd České republiky, 1999, s. 184-196.

¹⁰⁰PROKTM *Politické programy eskoslovenské a eskoslovenské sociální demokratické strany*, s. 185.

příjmu, šda z příjmu budífl dále vym ována z d chod¹⁰¹ mén pracovních nebo bezpracných p ísn jí z d chodu opat ováných prací mírn jí.¹⁰² Ve svém programovém prohlá-ení v-ak blífl nespecifikovala nebo p íkladem neuvád la, jaké p íjmy by spadaly do které kategorie.

Strana souhlasila i s existencí dal-ích p ímých daní, ale jejich existenci podmi ovala pouze situací, kdyby da z příjmu nebyla schopna uspokojit státní pot eby. U dal-ích p ímých daní uvád la jenom demonstrativní vý et.¹⁰³ I s t mito dan í po ítala sociální demokracie jako s dan í progresivními. Strana sama si v-ak alespo áste n uv domovala sílu, kterou by takového zdan í mohlo negativn zasáhnout hospodá ství.

Nep ímé dan í v-ak strana odmítala. Z toho obecného negativního postoje vy le ovala jako výjimku spot ební da ína šp edm ty p epychově¹⁰⁴ S nep ímými dan ími strana v systému nepo ítala, protofl jejich dopad citeln postihoval p edev-ím sociáln slab-í spot ebitelé, cofl strana sama uvád la v programu šnebo ím men-í d chod, tím tífliv jí dan í spot ební doléhají.¹⁰⁵ Strana tak hájila pozice svých potencionálních volí , protofl z této vrstvy se rekrutovali p edev-ím. Bylo pofladováno jejich zru-ení a nahrazení dan ími p ímými.

Dal-í významnou daní, jejífl zvý-ení a progresivitu strana prosazovala, byla da í d ícká. Strana cht la zvý-ení a odstup ování podle p edvále ných cen majetku a rozd lení štejnými ástkami pro stát a obce, v nichfl z stavitel jm ní nashromáfdil.¹⁰⁶ Výjimkami, které by byly od dan í osvobozeny, by m la být jenom ta d íctví, která nedosahovala p edem ur ené vý-e.

4.2 Sociální politika

Oblast sociální politiky byla tradi n hlavní doménou sociální demokracie. Strana se šdomáhala vybudování zákonných ustanovení na ochranu ve-kerého za mzdu a plat zam staného pracujícího lidu a dob zam stnání i mimo n , ve v-ech p ípadech v nezavin né nezam stnanosti a nezp sobilosti k výd le né práci.¹⁰⁷ Zárove prosazovala vytvo ení jednoho uceleného právního kodexu, který by komplexn upravoval celou problematiku sociálního zabezpe ení a pracovního práva dohromady. Strana sv j program rozd lila do dvou st flejních kapitol ochranného zákonodárství a sociáln poji- ovacího zákonodárství.

¹⁰¹Rozum íme p íjmu

¹⁰²PROKTM *Politické programy eskoslovanské a eskoslovenské sociáln demokratické strany* , s. 185.

¹⁰³Dal-í p ímé dan í : pozemková, domovní, výd lková, úroková

¹⁰⁴PROKTM *Politické programy eskoslovanské a eskoslovenské sociáln demokratické strany* , s. 185.

¹⁰⁵Tamtéfl

¹⁰⁶Tamtéfl

¹⁰⁷Tamtéfl s. 186

V oblasti ochranného zákonodárství soustředila strana svůj program do třinácti bodů, jež prosazovala. Třináct bodů je pak možně ještě dále rozdělit, a to na ochranná opatření, která se dotýkala všech zaměstnanců, na opatření zaměřená cíleně na ochranu žen a opatření k ochraně dětí a mužů.

V ochraně žen, které patřilo prioritní místo, byl prosazován zákaz noční práce a zavedení nedělního klidu pro výdělnice jiné ženy v trvání 42 hodin¹⁰⁸. Jako další ochranné opatření strana prosazovala, aby byl uveden v platnost zákaz práce žen v podnicích, které jsou škodlivé jejich organismu a zajištění žádné ochrany mateřství zvláště u žen výdělnicích.¹⁰⁹ Poslední z výjimečných ochranných opatření zaměřených pouze na ženy bylo zřízení zvláštních inspekčních orgánů, které by dohlížely na dodržování zákonem stanovených omezení a podmínek daných pro pracující ženy.

Druhou skupinou byla ochrana dětí a mladistvých, která obsahovala návrh zřízení zvláštních inspekčních orgánů pro únos, zavedení zákonné úpravy úrovně poměru, zvláště ochranu proti vykořisťování u dětí a mladistvých zaměstnanců. Dalšími body pak bylo *šprodloužení dovolených pro únos a mladistvé dle věku mladší 18 let a zřízení zvláštních prázdninových útluk pro únosce*.¹¹⁰

Nejobsáhlejší skupinou byla ochranná opatření obecná, která se vztahovala na všechny bez rozdílu pohlaví a věku. Sociální demokraté se zasazovali o účinnou ochranu domácího důlnictva, moderní reformu řívnostenského řádu¹¹¹, zákonné zajištění minimálních mezd, právní závaznost kolektivních smluv, zákonné uznání odborových zaměstnaneckých organizací za jedině oprávněné zástupce zaměstnanců, vybudování organizace zprostředkovatelen práce a uznání odborových zprostředkovatelen za rovnocenné zprostředkovatelnám ve stejném, zlepšení zákonů o závodních výborech a radách; jejich zřízení ve všech závodech a rozšíření jejich pravomocí na kontrolu výroby a spolurozhodování o technických, obchodních a výrobních podmínkách, úprava nedělního klidu v obchodech a kancelářích, zřízení pracovních soudů pro zaměstnance všech kategorií, komory práce jako

¹⁰⁸ 12 v sobotu, 24 v neděli, 6 v pondělí

¹⁰⁹ PROK™ *Politické programy československé a slovenské sociálně demokratické strany* s. 186

¹¹⁰ Tamtéž

¹¹¹ Z. 259/1924 Sb. z. a n. o řívnostenský zákon s novelou 155/1925 Sb. z. a n. o teritoriálním rozsahu nabytých řívnostenských oprávnění s účinností 23. června 1925, který konečně stanovil rovnocennost českých a slovenských řívnostenských oprávnění a umožnil provozování řívnosti kdekoli na území republiky.

veřejné zaměstnanecké zastupitelské úřady, zákon o právním poměru smluvních zaměstnanců a právní péči o důlnické vstřívání a jeho ochranu.¹¹²

Jedním z bodů byla i úprava zákona o placených dovolených důlníků.¹¹³ Délka dovolené poskytované zaměstnavatelem se odvíjela od délky nepřetržitého pracovního poměru u zaměstnavatele. Sociální demokracie se snažila o úpravu toho zákona a jeho rozšíření na důlnictvo všech kategorií. Společně s odbory se strana snažila, aby zákon o placených dovolených poskytoval důlníkům více dnů placeného odpočinku, aby byl rozšířen a aby došlo k jeho splynutí se zákonem o dovolených pro horníky. Společně s tím bylo požadováno, aby nejnižší hranice dovolené činila 7 dní v roce.¹¹⁴

Druhá skupina sociálně pojímacího zákonodárství nebyla tak obsáhlá. Strana se zaměřila na šest základních bodů. 1. Zlepšení zákona o sociálním pojištění pro pojištěnce a jejich rodiny a zdokonalení úrazového pojištění a jeho rozšíření na všechny průmyslové, fluvnostenské, zemědělské a lesnické důlníky. 2. Započetí osob pěstářských. 3. Vybudování úřední péče o válečné pozůstatky, zvláště o úplné mrzáky a péče o pozůstatky pozůstatků. 4. Vybudování úřední péče o nezaměstnané a jejich rodiny. 5. Vybudování mateřského pojištění a nejvyšší ochrana dětí za podpory státu, zemí, okresů a obcí. 6. Úprava vyživovacího příspěvku pro rodiny vojáků, konajících vojenskou službu nebo cvičení ve zbraních.¹¹⁵

4.3 Politika v oblasti ústavní

Tímto pilířem politického programu československé sociálně demokratické strany důlnické byla oblast otázek, týkajících se samotných základů zřízení a fungování státu a pohledu strany na to, jak by tyto instituty měly fungovat v demokratickém státě. Československý sociální demokraté se stavěli za důsledně provádění všech potřebných kroků k zavedení samosprávy a zrušení zákonů a opatření, které samosprávu omezovaly.

Dále strana požadovala obnovu zákona o flupním zřízení.¹¹⁶ O obnovu v pravém významu tohoto slova však nešlo. Zákon o flupním zřízení byl platnou součástí právního řádu od 29. února 1920, kdy byl schválen, ale dle jeho ustanovení měla úinnost stanovit vláda,

¹¹²PROKTM *Politické programy československé a československé sociálně demokratické strany* s. 186

¹¹³Zákon číslo 67/1925 Sb. z. a n. kterým se zavádí placená dovolená pro zaměstnance s újinností od 1. května 1925

¹¹⁴DEYL, Zdeněk. *Sociální vývoj československa 1918 až 1938*. 1. Vydání. Praha: Vydavatelství Academia, 1985, s. 80.

¹¹⁵PROKTM *Politické programy československé a československé sociálně demokratické strany* s. 186

¹¹⁶PROKTM *Politické programy československé a československé sociálně demokratické strany* s. 187

av-ak je-t v dob vytvá ení návrhu politického programu ú innost zákona ur ena nebyla. fiupní zákon byl p ijat v po átcích republiky ve snaze o odstran ní dvoukolejnosti správy, byl tak p ijat v dob , kdy sociální demokraté byli vládní stranou. Tato právní úprava byla ufl p i svém schvalování problematickou otázkou, protože na území ech a Moravy nem la tradici a ru-ila do té doby fungující systém zemí. V dob publikace nového politického programu strany v-ak ufl ne-lo o aktuální otázku.¹¹⁷

Samostatným bodem této kapitoly bylo znovu roz-í ení volebního práva do národního shromáfd ní a senátu pro vojáky a etníky. Tento bod bylo možné považovat za jeden ze st flejních, protože sociální demokracie byla obhájcem a zastáncem demokratických princip . Vyplývalo to i z rezoluce, kterou p ijal XV. sjezd eskoslovenská sociáln demokratické strany d lnické, která p ímo deklarovala, fle *šsociální demokracie prohla-uje v-eobecné, rovné hlasovací právo s pom rným zastoupením men-inů.*¹¹⁸ P ítom zákon, který navrhoval zm nu volebního zákona, byl podán poslanecké sn movn 16. kv tna 1926, jako vládní návrh, tedy je-t v dob , kdy sociální demokracie byla vládní stranou. Návrhu se dostalo podpory i od ústavn právního výboru, ve kterém zasedalo jedenáct len sociální demokracie. Poslanci se ohradili afl p ímo na poslaneckých sch zích, kdy ale jifl strana z vládní koalice vystoupila. Poslanec Franti-ek Ger-l¹¹⁹ na konto tohoto zákona prohlásil: *šD stojník m, voják m a etník m se bé e volební právo, oni budou postaveni na rove zlo inc m a slabomyslnými Voják je povolán k tomu, aby v as nebezpe í poloflil sv j flivot za vlast, a tato vlast mu bé e jeho ob anská práva. Po p evrat dali jsme d stojník m, voják m, jakofl i v-em gáfist m a etník m volební právo do sbor zákonodárných a samosprávných. Na-e armáda vyr stala tedy za p sobení t chto demokratických a ob anských práv v na-í branné moci a vyrostla za p sobení t chto práv podle na-ich názor na brannou moc vzorn disciplinovanou a ukázn nouí A tato disciplina vyrostla za p sobení republikánských, demokratických volebních ád v na-í branné moci.š*¹²⁰ Obdobn na obhajobu postoje proti

¹¹⁷V únoru 1927 byl parlamentu p edlofen vládní návrh zákona o zm n organizace politické správy, který byl pozd ji p ijat jako zákon. . 125/1927 Sb. z. a n. ze dne 14. ervence 1927, o organizaci politické správy s ú inností od 1. ervence 1928

¹¹⁸PROK™ Petr. (ed.) *Politické programy eskoslovenské a eskoslovenské sociáln demokratické strany d lnické 1878 ó 1948*. Edice politických program (2.sv.) 1. vydání. Praha: Nakladatelství Akademie v d eské republiky, 1999, s. 180 Resoluce ke zpráv o innosti Národního shromáfd ní, politických pom rech a dal-ím postupu strany.

¹¹⁹Franti-ek Ger-l ó poslanec a len ústavního a branného výboru. V návrzích a rezolucích, které v poslanecké sn movn podával se v noval p edev-ím vojenské problematice.

¹²⁰GER™, Franti-ek. *Stenoprotokoly Národního shromáfd ní republiky eskoslovenské 1925 ó 1929, poslanecká sn movna, 68. Sch ze 23. B ezna 1927*. Spole ná esko-slovenská digitální knihovna, [cit. 12. ervence 2011]. Dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/index.htm>

přijetí tohoto zákona vystoupili ještě i jeho poslanci kolegové Václav Jaša,¹²¹ dr. Ivan Dérer¹²² a Robert Klein.¹²³ Pokud poslanci byli ochotni přijmout argumenty týkající se omezení volebního práva členů armády, pak je tím silnější argumentace na vyvrácení etnicity. *Ští 3 nebo 4 etnici na jedné stanici nemohou vládnout obec po etnicitě . Dosavadní praxe ukázala, že u etnicity nikdy nebylo takové politické agitace. Pan ministr vnitra by nám sotva uvedl jeden konkrétní případ, kde by byl etnik pro politickou agitaci soudně trestán, nebo jen trestán disciplinárně!*¹²⁴. I přes veškerou argumentaci k přijetí zákona došlo. Po politické prohlášení debata na příjmu poslanecké sněmovny, vztahující se k tomuto tématu, ustala a během sledované doby jí nebyla obnovena.

Další z otázek základních práv, na jejichž obhajobu se sociální demokracie stavěla, byla svoboda slova. Pod bodem sedmým v tomto pilíři politického programu byla uvedena reforma tiskového zákona¹²⁵, zrušení tiskových konfiskací a v jeho omezování svobody tisku a jeho rozšíření.¹²⁶ Tiskové konfiskace byly prvním interpelačním důvodem. Během volebního období let 1925 a 1929 je zaznamenáno XX oficiálních interpelací, které podávali poslanci. Bezpočet pak bylo zmínek o tomto problému v rámci vystoupení jednotlivých poslanců k jiným otázkám, jejichž se ale konfiskace tisku dotýkala a ušlo přímo nebo jenom okrajově. Tiskové konfiskace se objevily na příjmu poslanecké sněmovny například i v souvislosti s volebním právem vojáků a etnicity, kdy poslanec Václav Jaša argumentoval rozsáhlými konfiskacemi etnického periodika etnický Obzor¹²⁷, když publikovalo články stavící se proti zbavení volebního práva.¹²⁸

Rovnoprávnost spolu s ochranou národnostních menšin byla velkým tématem sociální demokracie. V tomto ohledu program sociální demokracie plně koresponduje s povstí

¹²¹Václav Jaša (27. září 1886 – 27. března 1976), poslanec a člen ústavního právního výboru,

¹²²Dr. Ivan Dérer (2. března 1884 – 10. března 1973) poslanec, právník, publicista, předseda československé sociálně demokratické strany dle nícké na Slovensku

¹²³Robert Klein poslanec a člen branného a zahraničního výboru

¹²⁴JATM, Václav. *Stenoprotokoly Národního shromáždění republiky československé 1925 – 1929, poslanecká sněmovna, 69 schůze, 24. března 1927*, Společná česko-slovenská digitální knihovna, [cit. 12. března 2011]. Dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/069schuz/s069001.htm>

¹²⁵Jistým deficitem demokracie československa bylo, že republika neměla novou úpravu tiskového zákona. Návrhy z let 1919 a 1921 neprošly sněmovnou a ani pokus o novelu na konci dvacátých let nebyl schválen, prošel jenom ústavním výborem.

¹²⁶PROKTM Petr. (ed.) *Politické programy československé a československé sociálně demokratické strany dle nícké 1878 – 1948*. Edice politických programů (2. sv.) 1. vydání. Praha: Nakladatelství Akademie věd České republiky, 1999, s. 187

¹²⁷Vzhledem k zásadní problematice otázky volebního práva, byla tato konfiskace natolik závažná, že jí byla věnována samostatná interpelace dalším poslancem sociální demokracie Robertem Kleinem.

¹²⁸JATM, Václav. *Stenoprotokoly Národního shromáždění republiky československé 1925 – 1929, poslanecká sněmovna, 69 schůze, 24. března 1927* Společná česko-slovenská digitální knihovna, [cit. 12. března 2011]. Dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/069schuz/s069001.htm>

eskoslovenské republiky jako státu s velmi demokratickou legislativou. Strana prosazovala, aby určitým orgánům, voleným veřejnými orgány určité národnosti, byla svěřena správa, případně kontrola kulturních a kulturně sociálních ústavů určité národnosti. Dále žádala, aby přehmaty úřadů, které nesly jednoznačné stopy nacionálního předspojování, byly trestány jako nejhrubší slufební poklesky.¹²⁹ V otázce uflívání jazyka ve státní správě zdrazovala ústnost a ekonomickou stránku věci.

Jako spíše proklamativní bylo možné vnímat bod volebního programu, který stanovoval zavedení jednokomorového zákonodárného systému.

Poslední část této kapitoly se vnovala prosazování a hájení práv, která se přímo dotýkala každého občana. Strana se zasazovala o rovnoprávnost obou manželů, rozhodující moc rodičovskou, nikoliv jen otcovskou, rovnoprávnost manželských a nemanželských dětí, vyplácení všech zákonitých záopatřovacích příspěvků matkám ve stejných pokladnách na úřet osob k alimentaci povinných. Pofadovala, aby bylo úmyslné vyhýbání se alimentací povinnosti označeno za trestný čin. Strana prosazovala zrušení trestu smrti.¹³⁰

4.4 Politika školství a kultury

eskoslovenská sociálně demokratická strana dlnická oblast kultury chápala, jako na přeflitost pro vzdělávání dospělých. O významu otázky vzdělání svdila i podrobnost úpravy a rozsah, který jí byl v novém samotném programu. Tato kapitola byla rozsahem dvojnásobná v porovnání se stejní oblastí sociální demokracie, za níž byla považována sociální politika.

Za nejdlefitější povinnost považovala strana veřejnou přípravu k občanství. Vzdělání bylo považováno za naprosto klíčovou otázku v boji dlnictva, tedy prioritní skupiny volí sociální demokracie. Občanské vzdělání bylo bráno jako právo i přímá povinnost a stát měl v tomto ohledu zajistit všeobecnou a rovnou přeflitost k jeho získání.¹³¹ Sociální demokraté však v této otázce nespolehali jenom na stát. Strana organizovala přesobení Dlnické akademie¹³², která byla nejen kulturní a vzdělávací organizací s polem přesobnosti na celém území státu, ale také prostředkem, jak mohla strana komunikovat a ovlivnit straníky i potencionální budoucí voliče.

¹²⁹PROK™ *Politické programy eskoslovanské a eskoslovenské sociálně demokratické strany* s. 187

¹³⁰Tamtéž

¹³¹Tamtéž

¹³²Dlnická akademie byla osvětová organizace, kterou v roce 1896 založila eskoslovenská sociální demokracie, vydávala časopisy a pořádala vzdělávací kurzy, přednášky, semináře a teoretické diskuse

Ťkolství bylo pofladováno bezplatné,¹³³ laické, povinné, veřejné a s jednotnou organizací. Jeho nedílnou součástí měl být dle rozličné lesnou výchovu, prázdninovou a zdravotní péči.¹³⁴ Co strana mínila prázdninovou péčí, však program nerozvíjel. Kromě pofladavku prázdninových útulků pro učitelskou se k této problematice sjezd v programu více nevyjádřil. V případě pokračujícího studia, kterým je Ťkolství státní nebo odborné, navrhovala strana, aby Ťkolní docházka byla započítávána do pracovních povinností.¹³⁵

Pro vysokoŤkolské studium byla navrhována možnost přijímání studentů bez nutného předcházejícího vzdělání, pokud byli nadaní. U těchto osob měly být jejich doposud získané pracovní a praktické zkušenosti postaveny na rovně jinak nutné výši dosaženého Ťkolního vzdělání. Zároveň byla také jedním z prosazovaných bodů, v souvislosti s výše uvedeným, možnost zkrácení studia nadaným studentem.

Dleflitou otázkou vzhledem k mnoha pofladavkům na čkoslovenské Ťkolství, které se v některých částech republiky stále ještě budovalo, bylo vzdělávání samotných učitelů. I v této oblasti byly pofladovány změny, které však nebyly nijak konkretizovány. Program se okrajově vyjádřil i k tak specifické oblasti Ťkolní výchovy jakou byla metodika výuky. Toto opatření bylo pochopitelné vzhledem velkému podílu katolických Ťkol s celou řadou omezení, která církev nebo někdy sami vyučující na těchto Ťkolách zaváděli. S otázkou vzdělávání učitelů úzce souvisela i jejich platová situace, která se neustále zhoršovala, a to i přes opakované ujišťování, že dojde ke změně.

Strana považovala duchovní a intelektuální hodnoty dosažené studiem za součást duchovních sil společnosti s tímto tvrzením pak úzce souviselo také deklarování respektu k náboženství, které je považováno pouze za subjektivní projev jednotlivce. Z náboženské církevní příslušnosti se dle vyjádření sjezdu nemohl nikdo dofladovat výhod nebo výsad. *ŤProto se náboženství jednotlivých církví na veřejných Ťkolách nevyužije, Ťkola je přísně interkonfesijní, přísně sobíci v duchu opravdové náboženské snášenlivosti.*¹³⁶ Tato koncepce byla plně v souladu s dlouhodobým pofladavkem strany, která fládala úplnou odluku církve od státu. Tento pofladavek se v politickém programu objevoval stabilně, ale v době, kdy strana

¹³³ Bezplatnost se měla týkat všech Ťkolních potřeb. Ťkolní stravování mělo být upraveno tak, aby bylo součástí Ťkolního zájizení a bylo pro všechny fláky. Nadaným, ale nemajetným flákům, měly být poskytovány prostědky z veřejných fondů.

¹³⁴ PROKTM *Politické programy čkoslovenské a čkoslovenské sociálně demokratické strany* s. 188

¹³⁵ Tamtéfl

¹³⁶ Tamtéfl s. 188

byla součástí koalice, neměla možnost mezi svými koaliciními partnery tento požadavek prosadit.

Otázku, která by dnes byla považována za tematiku kultury, podadila strana do jednotné kategorie souhrnně označované jako výchova dospělých. Pod tuto tematiku bylo zařazeno jak skutečné vzdělávání dospělých kurzy, lidovými školami a dalšími institucemi, tak otázky týkající se rozhlasu, divadel, knihoven, turistiky nebo abstinentního hnutí. I v této oblasti strana nespolehnala jenom na stát a vedla svoji vlastní vzdělávací politiku, kterou zabezpečovala stranickým tiskem i literaturou.¹³⁷

V otázce veřejné podpory této oblasti se projevila orientace sociálně demokratické strany na rodinu a podporu žen, ve které se angažovaly hlavně poslankyně této strany. Mezi body, které byly prosazovány, patřilo vzdělávání žen, zřízení lidových domů, hřišť, rekreačních zařízení obcemi, zřízení obecních knihoven, a lidových škol a podpora a zajištění dalšího vzdělávání dělníků.¹³⁸

4.5 Politika obrany státu

Problematiku obrany státu shrnula sociálně demokratická strana dělnická ve svém programu do pěti základních bodů. Jako v předcházejícím volebním programu se strana na prvním místě orientovala především na celostátní odzbrojení, které by mohlo vést k likvidaci soušasných armád. Ale tato koncepce byla i pro sociální demokracii pouze ideálem, se kterým nebylo možné počítat jako s reálným bodem, na kterém by mohla být stav na konkrétní opatření. Z tohoto důvodu strana prosazovala alespoň to, aby byla armáda a zbrojení udržovány jenom na míře nutné pro zajištění bezpečnosti státu. Stejně tak se v předcházejícím volebním programem opakuje druhý bod, kterým je postupné zkracování slufební doby.

Dalšími body byly úprava vojenské slufby tak, aby nedocházelo k týrání a urážení vojínů a slufba byla opravdovým výcvikem a školou. Prosazována byla změna kázeňského řádu. Zrušení vojenských soudů a podřízení této problematiky soudům civilním. Důslednou demokratizací a úpravou armády mělo být dosaženo i rovnoprávnosti v zacházení a odstranění odlišných postupů k různým podle jejich majetkových poměrů.

¹³⁷Tamtéž

¹³⁸Tamtéž s. 189

4.6 Zahraní ní politika

Otázku zahrani ní politiky upravoval ve dvanácti bodech nejen politický program schválený sjezdem, ale základním témat m se v novala i rezoluce k referátu o úkolech Socialistické Internacionály d lnické¹³⁹ p ijatá taktéfl na XV. sjezdu strany. Politika strany jednozna n vyslovovala svoji podporu vybudování sv tové organizace v-ech národ na demokratických základech. Spole nost národ podporovala, ale v jejím sou asném slofení pofladovala zm nu, *šaby Spole nost byla skute n svazem parlament , nikoliv jen vládě*.¹⁴⁰

V souvislosti s politikou obrany státu byl pofladavek na v-eobecné odzbrojení, které m lo probíhat práv pod zá-titou Spole nosti národ . Dále se strana snažila prosadit v-eobecnou závaznost mezinárodního soudu v Haagu.¹⁴¹

Strana podporovala mezinárodní e-ení v-ech konflikt a sporných otázek kolektivním vyjednáváním na p d Spole nosti národ .¹⁴² To jak o otázku odzbrojování, která úzce souvisela s postojem sociální demokracie k obran státu, tak o otázku monopolu velmocí na surovinové zdroje a jejich správy nad koloniemi i emigraci a imigraci obyvatelstva.¹⁴² Strana prosazovala v duchu sociální spravedlnosti i spravedlivé rozd lení surovinových zdroj , které velmoci erpaly ze svých kolonií, mezi v-echny státy. Toto rozd lování m lo probíhat na p d Spole nosti národ , kde k tomuto úkonu m ly být z ízeny hospodá ské orgány.

Obdobn tomu m lo být p i správ kolonií, u kterých strana pofladovala p etvo ení na mandátový systém, pod vedením Spole nosti národ . Otázka kolonií a surovin byla sice otázkou nep ímo se dotýkající politiky a skute ného reálného flivota v na-ích zemích, ale protože tato problematika byla považována za jeden z d ležitých podn t , který vyvolal první sv tovou válku, byla její úprava st flejní pro dal-í mezinárodní politický vývoj práv pro stát, který pro svou existenci nutn pot eboval politickou stabilitu, d ležitou zahrani ní politickou otázkou, kterou bylo nutné vy e-it.

D ležitou otázkou byly obchodní styky se zahrani ím, protože hospodá ství eskoslovenské republiky bylo na vývozu z velké míry závislé. Tuto stránku zahrani ních vztah strana zd raz ovala i ve volebním programu a politický program na n j v tomto

¹³⁹ eskoslovenská sociáln demokratická strana d lnická se samoz ejm ztotožil ovala s úkoly Socialistické Internacionály v oblasti zahrani ní politiky a ty, u kterých to bylo z jejich podstaty možné, uvád la i ve svém politickém programu.

¹⁴⁰ PROK™ *Politické programy eskoslovenské a eskoslovenské sociáln demokratické strany í* s. 189

¹⁴¹Tamtéfl

¹⁴²Tamtéfl

ohledu navazoval. Strana požadovala, aby jako součást skupin, které se podílely na vypracovávání obchodních smluv, byli účastní i experti z řad odborů organizovaných dělníků.¹⁴³

Jako strana s prioritní sociální orientací nemohla ani ve své zahraniční politice opomenout důraz na sociální prvek. Jako projev této orientace byl uveden požadavek uložení řešení otázek pracovní doby, sociálního pojištění a dalších opatření ochranné povahy do kompetence Mezinárodního úřadu práce.

Dalším opakujícím se bodem programu je snaha o uznání Sovětského Ruska de jure.¹⁴⁴ Tentokrát však ufl není zmiována jeho návaznost na hospodářskou stránku v cíli a program sám se zdrfluje jakýchkoliv výkladů potěby jeho uznání. V zahraniční politice strany velmi výrazně rezonoval prvek odluky církve od státu a její odmítavý postoj k Vatikánu. Strana požadovala přeroušení diplomatických styků. V této otázce podal několikrát interpelaci poslanec Josef Stivín¹⁴⁵, ufl jako poslanec opoziční strany.

Obecně strana prosazovala udržení nastolené politické linie mírové spolupráce a uzavírání mírových smluv v duchu feenevského protokolu a rozíování těchto smluv. Jako protiváhu k tomu pak strana upozorovala na možnost restaurace Habsburků a jednoznačně snaze zabránit této hrozby, která byla podle mínění strany možným pokračováním další světové války.¹⁴⁶

4.7 Politika v oblasti samosprávy

V otázkách samosprávy strana pracovala s konceptem flupního řízení a vnovala mu značnou pozornost. Ale již v době přednesení návrhu na velikonočním sjezdu bylo zřejmé, fl tento koncept bude zmněn. Strana prosazovala dkladné oddělení pravomocí státu od samosprávných pravomocí obcí a postihy při jejich vzájemném překrývání.

V otázkách samosprávy sociální demokracie doporučovala, aby obce nakupovaly pozemky jim nabídnuté. Tento způsob byl podle strany řešením, jak zlepšit majetkovou situaci bezzemků, kterým měli obce přidu pronajímat, a zároveň jim zabránit pozemkové lichvě. Jako důležitý prvek viděla strana ve veřejné zakázce, prosazovala, aby obce při jejich zadávání zohledňovaly obecní zájmy. Strana vyzdvihovala možnost do podmínek plnění

¹⁴³Tamtéfl

¹⁴⁴Tamtéfl s. 190

¹⁴⁵Tamtéfl

veřejných zakázek zařadit i povinnost zaměstnávat místní obyvatele při jejím uskutečnění nebo povinnost uzavřít kolektivní smlouvy.

Velkým tématem v oblasti samosprávy byla péče obce o občany. Z pohledu sociální demokracie se především obce měly starat o nemajetné občany a *špe ovat o osi elé, du- evn nebo t lesn vadné d ti z izováním útulk , poraden a ozdravoven.õ*¹⁴⁷ Samospráva měla ke řešení sociálních problémových otázek vhodnější pozici, protože její zásahy mohly být cílenější a efektivnější. Jedním ze způsobů snižování nezaměstnanosti mělo podle strany být samostatné podnikání obce, při kterém měla obec zaměstnávat své občany. Ve výjimečných případech pak obce měly nezaměstnané podporovat přímo¹⁴⁸

Strana prosazovala zejména v daňové oblasti a v tomto kontextu zvyšovala i nároky na přispěvnost obcí. I v otázkách bydlení strana prosazovala větší zapojení obce do výstavby, kde propagovala nejen samostatnou výstavbu obecních bytů, ale i veřejnou podporu ze strany obce pro družstevní výstavbu. Spolu s bytovou otázkou, která byla stále velice aktuální, strana neopomíjela i kulturu bydlení, která byla zvláště v menších obcích nedostatečná a v důsledku jiných problémů stále přehlížena. Strana se snažila prosazovat i otázku hygieny a zdravotnické problematiky. Především jako starost obcí viděla strana zabezpečení zřízení vodovodů, kanalizací a sanitálních prací i bezplatnou lékařskou pomoc pro chudé.

Se stranickým přístupem k postavení církví souvisel požadavek strany, aby pohřbívání zajišťovaly obce, bylo na něj předvedeno vedení matrik *šve-keré právní a materiální závazky obcí k církvi bu teř zru- eny.õ*¹⁴⁹

4.8 Zemědělská politika

Otázce zemědělství v nově strana v návrhu programu velký prostor. Na rozdíl od předslovního důlnictva, v jehož prospěch se podařilo prosadit řadu právních předpisů, tak důlnictvo v zemědělství a v lesnictví bylo prakticky bez výraznějších změn. I když se jejich počet stále snižoval, byl to okruh důlnictva, pro který strana neměla doposud žádná konkrétní východiska. Její zemědělská politika se zaměřovala především na pozemkovou reformu a otázky s ní související.

¹⁴⁷Tamtéž s.191

¹⁴⁸Strana prosazovala podporu pouze u nezaměstnanosti nezaviněné, ale bližší koncepci ve svém programu nerozvinula.

¹⁴⁹PROK™ *Politické programy eskoslovanské a eskoslovenské sociální demokratické strany* s. 191

Zemědělský program rozdělila do osmi bloků, ve kterých vymezila svoje priority. 1. Zvýšení kulturní úrovně. 2. Odborné vzdělání. 3. Hospodářská a finanční zemědělská politika. 4. Ochrana a boj proti pozemkové lichvě. 5. Sociální péče na venkově. 6. Odborné veřejnoprávní zemědělské organizace. 7. Zemědělství a lesnictví zemědělců. 8. Socializace zemědělské výroby. V podstatě šlo o ufrá profilové zemědělní jednotlivých politik strany již prezentovaných v programu, které byly konkretizovány na oblast zemědělství.

V prvním okruhu se strana zaměřila především na posílení vzdělání, kdy fládala š *ádné -koly a ádnou výchovu*¹⁵⁰ Zvláště se zaměřovala na oblast východního Slovenska a Podkarpatské Rusi, kde zdrazovala odstranění analfabetismu. Pro odstranění některých problémů považovala za nezbytné sblížení města a venkova a pro dosažení tohoto cíle prosazovala stavbu komunikací, povinné zavádění telefonických spojů do každé vesnice, povinné radiopřijímače pro vesnické -koly a obecní úřady.

V druhém okruhu, týkajícím se odborného vzdělávání strana chtěla prosadit především v t-í r st podílu malých a drobných zemědělců na úřasti na vzdělávání. Prosazovala v t-í míru osvětly mezi zemědělci jak v otázkách odborných tak právních. Prosazovala povinné veřejnoprávní pojištění proti živelným pohromám. V rámci stranou prosazované maximální elektrifikace propagovala využití vodních toků i elektrifikaci venkova. Sociální demokraté navrhovali scelování lesů ve v t-í celky a p-ísny veřejnoprávní dohled na hospodaření v lesích dále pak umožňují volného přístupu do lesů. Navrhovala vydání moderního lesního zákona a úřelnou právní úpravu myslivosti jednotnou pro celý stát.

Hospodářská a finanční politika se zaměřovala hlavně na p-ídlení zabrané půdy, která byla odebrána velkostatkům. Strana upravovala možnosti jejího nabývání, pozbývání a náhradního nabytí jinými subjekty. Vymezovala postupy při jejich provádění.¹⁵¹ Tím navazovala na svou dosavadní politickou linii. Nově však strana vymezila i jiné otázky. Stavěla se proti vyuffívání půdy nevhodným způsobem, za který považovala nejen h-ít soukromá nebo ta slouffící š *p-epychovým sport m-ě*¹⁵², ale i vojenská cvičení. Na rozdíl od agrární strany prosazovala d-íledné dodrffování mezinárodního volného obchodu a trvala na odstranění cel, která zdraflovala zemědělskou výrobu.¹⁵³ Ve finančních otázkách prosazovala především speciální zemědělské úřvy, které m-ly být levné a snadno dostupné. Zde

¹⁵⁰Tamtěfl s.192

¹⁵¹ Právní jednání související s takovými p-evody pozemků m-la být zbavena poplatkové i da-ové povinnosti

¹⁵²PROK™ *Politické programy eskoslovanské a eskoslovenské sociáln demokratické strany* s. 193

¹⁵³Čla na hospodářské stroje, nářadí, hnojiva a krmiva

propojovala svůj program s oblastní samosprávou, když navrhovala, aby se na jejich poskytování podílely i obce.

Bod v novaný lichv pouze konstatoval, že pozemková lichva má být trestána stejně jako lichva a otázky sociální péče jenom kopírovaly témata, která byla obsažena v ustanoveních o sociální politice.

V sedmý blok se v noval zam stnanc m. Strana zd raz ovala požadavek na zrušení eledního řádu a právní ochranu pro zam stnance v zem d lství na stejné úrovni, jako m li zam stnanci ostatní. Povinné nemocenské, úrazové, starobní, vdovské a sirot í poji-t ní, které by bylo pro v-echny. Pod azení zem d lských a lesnických podnik pod flivnostenskou inspekci, která m la provád t jejich kontrolu. Zavedení placené dovolené pro sezonní zam stnance podle jimi odpracovaných dní.¹⁵⁴

Poslední kapitolou byla otázka socializace zem d lské výroby. V této kapitole se stranický program v noval ve v t-in p edev-ím vyvlast ování pozemk , na které se pozemková reforma nevztahovala. Strana požadovala, aby: *šP da v-ech církví a církevních nadací byla vyvlastn na, a nalofeno s ní podobn jako s vyvlastn nou p dou velkých majetk zem d lských a lesnických.*¹⁵⁵ Stejný postup strana řádala pro majetky, které z staly v kapitalistickém vlastnictví a nebyly rozd leny a pro lesnické majetky v soukromých rukou. Zároveň také strana podporovala jejich rozd lení st edním a drobným zem d lc m a vytvá ení družstev k jejich obhospoda ování.

¹⁵⁴PROK™ *Politické programy eskoslovanské a eskoslovenské sociáln demokratické strany* s. 195

¹⁵⁵ Tamtéž.

Závěr

Cílem této práce bylo zmapování vzniku a vývoje programu československé sociálně demokratické strany lidnické v druhé polovině 20. let dvacátého století. Sociální demokracie se v této době nacházela v doposud nejhorším období své existence. Ztrácela vliv v koalici, ve které už dále nemohla existovat, aniž by se jí podařilo prosazovat více své postoje. Strana byla oslabena i vnitřně. Na jejím nejednotném stavu se podílelo nejenom odštěpení komunistické strany, ale i nejednotný názor na setrvání v koalici. Předseda strany Antonín Hampl prosazoval setrvání v koalici, ale Rudolf Bechyně naopak vystoupení z vlády.

Nejhorší však byla situace v otázce voličů, které strana ztrácela na úkor komunistické strany. Sociální demokraté mohli spoléhat jen na vymezování se proti komunistické straně při vzájemných útocích, protože sami neměli, o co se opírat. Přesobení ve vládě straně přineslo určitou míru vlivu na vedení státu, ale doba jednoty a boje za společný cíl, kterým bylo uhájení republiky, již minula. Její spolupráce s obanskými stranami, neustálé útoky komunistické stranu dostávaly do defenzivy a útokem se pouze bránila.

Situace byla od vzniku republiky složitá a strana se více než na své vnitrostranické problémy soustředila na práci pro republiku. Prohlášení stranického sjezdu, o nutnosti nového programu strany bylo pouze pozdním konstatováním faktu. V období, do kterého strana právě vstupovala toto prohlášení a snahy o jeho naplnění nemohly přinést velký úspěch, ale pro budoucí práci strany bylo klíčové. Rozhodnutí sjezdu o tříleté lhotě pro vytvoření nového programu, kterou dala komisi, dávalo straně dostatek prostoru k vytvoření stabilního základu, o který by se mohla opírat a kterým by mohla podložit svou doposud praktikovanou politickou linii. Avšak předčasné volby v listopadu 1925 tuto dobu hájení ukončily. Strana předčasné volby nechtěla, ale politická situace a koalici partneri ji jinou volbu nedovolili. Sociální demokraté tak šli do voleb oslabeni svou pozicí socialistické strany spolupracující se stranami obanskými.

Strana se snažila získat během krátkého předvolebního boje na svou stranu další voliče. Jedním ze způsobů bylo vypracování volebního programu. Tento byl distribuován nejen v hlavním stranickém tisku, ale i v tisku regionálním. Strana se snažila o jeho rozšíření mezi co nejvíce početnými potenciálními voliči. Volební program byl jednoznačný v mnoha ohledech formován volebním bojem ale ve své době, byl jediným souborem cílů

eskoslovenské sociální demokratické strany dlnické, který byl k dispozici, a to jak pro straníky, tak pro širokou veřejnost.

Při jeho zpracování je samozřejmě nutné zohlednit jeho úlohu v nich kterých otázkách a jeho populistickou formu. Když však odhlédneme od tohoto pozadí své doby, bylo možné, zvláště při srovnání s programem následujícím, vysledovat styčné body, které sociální demokraté dále rozvíjeli, a které se snažili naplňovat. Volební program byl sice reakcí na aktuální situaci, ale byl schválen výkonným výborem strany, jehož součástí byl i Josef Stivín předseda komise vytvářejícím návrh nového programu. Tento program byl opomíjen, ale do politického vývoje sociální demokracie patří. Jeho přínos připomíná jeho významu by se měl zohlednit.

Samotný návrh vypracovaný komisí se měl do kat svého projednávání na sjezdu v roce 1927, ale to bohužel stranické vedení zablokovalo. I přes to, že návrh byl jenom přednesen, strana ho alespoň publikovala. Roky 1927 a 1928 byly roky práce v opozici a roky vnitrostranické konsolidace. Tyto programová diskuse se bohužel nerozbyhla a po zrušení sjezdu v roce 1928 padla další hranice, která byla stanovena pro přijetí programu. Nicméně, i když ani tento program nebyl proveden diskusí na stranické půdě, byl nepřehlédnutelným prvkem vývoje politického programu sociální demokracie.

Program strany přijatý na XVI. sjezdu strany v září 1930 nebyl vytvořen na zelené louce, nebyl to samostatný program komise bez historického vývoje a kontextu. Je plynulým navázáním na to, jak se sociální demokracie učila pracovat a vyvíjela se jako entita, jako politická strana jak z pohledu vnitrostranického, tak z pohledu konkurence ostatních politických subjektů.

To, že výše uvedené programy byly prvními pokusy strany o formulování vlastního programu společně s úlohou volebního programu z roku 1925, se samozřejmě odrazilo v jejich obsahu. Strana se v těchto programech nejvíce profilovala sociálně politickými tématy, která byla straně nejbližší a s jejichž prosazováním a formulováním měla strana největší zkušenosti. Od proklamativních vyjádření o ochraně a prioritách se strana postupně dostávala ke konkrétnímu přístupu. Strana se prioritně zaměřovala na dlnictvo, které bylo jednou z hlavních sloček jejích voličů, ale v souvislosti s rozvojem komunistické strany a stabilizací republiky se její cílová skupina rozšiřovala. Její programové návrhy ochranného zákonodárství směřovaly nejen k dlníkům, ale i státním zaměstnancům, učitelům nebo vojákům a zaměstnancům v zemědělství. Strana si uvědomovala rostoucí náklady a nároky

napadající na stát a v nich kterých otázkách sama došla k názoru, že stát nemůže hrát jenom roli plátce a zabezpečovatele, ale někdy musí převzít pouze odpovědnost za dostatečnou právní garanci, jako to bylo v případě bytové výstavby a flivnostenského podnikání. V jiných ohledech strana své návrhy propracovávala i s drazem na jejich vymahatelnost a aplikovatelnost, když se zabývala nejen ochranou práv, ale i aparátem, který měl jejich vymáhání nebo dodrřování zabezpečovat.

Další stabilní a relativně propracovanou a neměnnou problematikou byla zahraniční politika. Strana se cítila součástí celosvětového sociálního hnutí a plně s ním spolupracovala na hlavních cílech jeho programových prohlášení. Zahraniční politika by se mohla zdát odtržená od vnitřní flivotní reality prvního státu, ale vzhledem k závislosti republiky na mezinárodní situaci nebylo možné se k tomuto tématu nevymezit. Jako strana dlouhou dobu figurující ve vládě získala i zkušenosti a uvědomovala si význam jejího fungování nejenom pro existenci státu jako takového, ale i pro jeho ekonomickou stránku.

Stabilita a tematická propracovanost a jednotnost byla patrná i v otázkách ústavních. Strana dále bojovala za rovnoprávnost a to nejenom mezi pohlavími, ale i národnostní a jazykovou. Na ochranu práv a svobod a podporu jejich rovnosti pak vystupovala nejen v politických programech, ale drřela se jí i ve vyjádření svých poslanců na předposlanecké schůzce. Byla jednou z mála stran v Československu, která se s jistou mírou úspěchu pokoušela o navázání spolupráce s národnostními menšinami, a to na základě sociálně demokratické platformy.

Naopak za nepropracovanou a obsahově chudou bylo možné považovat politiku obrany státu. Strana stále na iluzorních ideálech trvalého odzbrojení, ale nenabízela varianty schůdné pro reálnou politiku. Teorie o celosvětovém odzbrojení a nepotřebu armády se postupně obrousily na snifování stavu armády, ale i přesto strana nenabízela reálné možnosti. Nicméně v praktickém jednání v poslanecké schůzce neměla strana pouze idealistické vize. Právě armáda byla stranickým bitevním polem v otázce lidských práv a svobod. Konkrétní návrhy však na zpracování v této době teprve čekaly.

Stejně jako politika obrany státu byla málo propracovaná hospodářská politika. Strana zmíněvala pouze ochranná opatření, progresivní zdanění. Její program byl spíše zaměřen na ochranu a ne na růst hospodářství. Od levicové strany nebylo možné očekávat výrazný obrát, ale ekonomické otázky nebyly zpracovány v takovém rozsahu, aby odpovídaly sociálním nárokům, které strana na stát kladla.

Nející zpracovanou problematikou nebyly otázky sociální politiky ale politiky zemědělské. Strana se postupně snažila zabývat většími oblastmi týkajícími se zemědělství. Skončila doba, kdy strana vystupovala pouze se svojí podporou a prosazováním pozemkové reformy. Jedním z důvodů zájmu o zemědělství byla možnost získání voličů. Strana se tak snažila úspěšně konkurovat agrární straně, i když jejich okruhy voličů se spíše míjeli, ale pokud by získala zemědělské dělníky, oslabila by tak svého největšího soupeře, kterým byla komunistická strana. V programu vzala otázku zemědělství komplexně. Zahrnula do ní i otázky kultury, výchovy a vzdělávání, sociálního zákonodárství, daní, zvláště daňových úlev, otázky dalšího vyvlastňování pozemkového majetku a jeho rozdělování.

Jak volební program k předčasným volbám v roce 1925 tak návrh programu přednesený na velikonočním sjezdu 1927 jsou oba důležitou součástí vývoje vytváření politického programu československé sociálně demokratické strany dělnické. Jak už bylo výše zmíněno, je nutné na ně pohlížet optikou doby, ve které vznikaly a zohlednit úkoly pro které vznikaly. Z pohledu a srovnání stran nejsou plnohodnotnými programy a při jejich případném srovnávání by na to měl být brán zřetel. Ale z pohledu vývoje sociální demokracie jsou však jeho neopomenutelnou součástí a plnohodnotnou součástí vývojové linie.

Poufíté zdroje

Periodika

Rozhledy: orgán eskosl. Soc. dom. Strany d lnické pro flupu královéhradeckou. Hradec Králové. 1919 ó 1938

Edice

PROKTMP: *Politické programy eskoslovanské a eskoslovenské sociáln demokratické strany d lnické 1878 ó 1948.* 1. vyd. Praha. 1999.

Literatura

DEYL, Z.: *Sociální vývoj eskoslovenska 1918 ó 1938.* 1. vyd. Praha. 1985.

KALATTMNIKOVOVÁ, S.: *Otázka uznání SSSR de iure v politice eskoslovenska v letech 1924 ó 1926.* 1. vyd. Praha. 1983.

KÁRNÍK, Z.: *eské zem v é e první republiky (1918 ó 1938) díl první vznik, budování a zlaté léta republiky 1918 ó 1929.* 2. vyd. Praha. 2003.

KÁRNÍK, Z.: *K novov kým sociálním d jinám eských zemí III od války k válce 1914 ó 1939.* 1. vyd. Praha. 1998.

KLIMEK, A.: *Velké d jiny zemí Koruny eské XIII.* 1. vyd. Praha 2000.

KLIMEK, A.: *Velké d jiny zemí Koruny eské XIV.* 1. vyd. Praha, 2002.

KOJECKÝ, Z.: *eskoslovenská sociální demokracie v era a dnes.* 1. vyd. Brno, 1946.

MALÍ , J. a kol.: *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v eských zemích a eskoslovensku 1861 ó 2004.* 1sv. 1. vyd. Brno, 2005.

OLTMOVSKÝ, R., PR CHA, V. a kol.: *P ehled hospodá ského vývoje eskoslovenska v letech 1918 ó 1938.* 1. vyd. Praha. 1961.

OTÁHAL, M.: *Zápas o pozemkovou reformu v SR.* 1. vyd. Praha. 1963.

TOMETMJ.: *Kdo byl kdo v eskoslovenské sociální demokracii.* 1. vyd. Praha. 1991.

Internetové zdroje

Stenoprotokoly Národního shromáždění republiky československé 1925 až 1929, poslanecká sněmovna Společná česko-slovenská digitální knihovna, Dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/1925ns/htm>

SIMOTA, David. *Význam výsledků konference v Locarnu*. Dostupné na <http://www.e-polis.cz/mezinarodni-vztahy/64-vyznam-vysledku-konference-v-locarnu.html>

Shrnutí

Diplomová práce se zabývá problematikou zmapování vývoje programu eskoslovenské sociálně demokratické strany lidnické ve druhé polovině 20. let dvacátého století. Práce se vnuje jak politickému vývoji ve vymezené době v kontextu spolupůsobení strany tak vzniku a vývoji jednotlivých programů. Prvním programem je volební program pro předčasné volby do poslanecké sněmovny Národního shromáždění 15. listopadu 1925. Druhý je návrh politického programu přednesený na XV. sjezdu strany v dubnu 1927. Práce se snažila postihnout jak otázky vzniku a vývoje, ale i formování obsahu, jeho utváření, změny a možné důvody těchto změn.

Klíčová slova

eskoslovenská sociální demokracie, eskoslovenská sociálně demokratická strana lidnická, politický program, volební program, volební období 1925–1929, zahraniční politika, sociální politika, zemědělská politika, hospodářská politika, politika obrany státu

Resume

The dissertation is called: On the programme of the Czechoslovak Social Democratic Labour Party in the second half of 1920's. In this dissertation is engaged in problems of development of programme of the Czechoslovak Social Democratic Labour Party. The first chapter of the dissertation describes political development of this period and the functioning of the Czechoslovak Social Democratic Labour Party. The second chapter analyses a genesis of political programmes. The third and the fourth chapter of describes and analyses summary of these programmes.

Key words

The Czechoslovak Social Democratic Labour Party, political programme, election programme, electoral term 1925 ó 1929, foreign policy, agrarian policy, economic policy, social policy.